Niet langer ‘n kwestie van geduld

Rapport

73377 - 21 oktober 2024

Cor Wijn, Jules Ancion en Emma Fuchs

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 4

Management-samenvatting 4

Hoofdstuk 2 9

Een belangrijk moment 9

Hoofdstuk 3 10

Onderzoeksvraag en aanpak 10

Hoofdstuk 4 11

Op weg naar meer en breder gesproken Limburgs: ’n kwestie van doon 11

Hoofdstuk 5 13

Twee stappen vooruit, één stap terug 13

Hoofdstuk 6 15

Hoe zit het met het Europees Handvest? 15

Hoofdstuk 7 18

Ook zonder het Rijk kan worden voldaan aan de Deel II-erkenning van de Limburgse taal 18

Hoofdstuk 8 26

Het Limburgs kan zonder wetswijzigingen kwalificeren voor de Deel III-status 26

Hoofdstuk 9 37

Medewerking verkrijgen van het Rijk vergt druk vanuit een brede en duurzame coalitie 37

Hoofdstuk 10 39

Een brede en duurzame coalitie vereist gecoördineerde actie 39

Hoofdstuk 11 42

Gecoördineerde actie slaagt alleen als het provinciebestuur voorop gaat 42

Hoofdstuk 12 47

“Sjtök eur geld boe eur mónd is” 47

Bijlage 1 49

Gesprekspartners 49

Bijlage 2 51

Geraadpleegde documenten 51

Bijlage 3 52

Is het Limburgs één taal? 52

Bijlage 4 53

Artikel 7 Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (1992) 53

Bijlage 5 55

Feiten en cijfers over het Limburgs 55

Bijlage 6 56

Scorevel Deel III van het Europees Handvest 56

Bijlage 7 72

Bijdrage rijksoverheid aan het Fries (2025-2028)..... 72

Bijlage 8 73

Routekaart naar Deel III 73

Bijlage 9 74

Gebruik van het Limburgs binnen gemeenten 74

HOOFDSTUK 1

Management-samenvatting

Uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met deskundigen en pleitbezorgers komt naar voren dat een meer en breder gesproken Limburgs om verschillende redenen (die elkaar aanvullen) belangrijk wordt gevonden. De drie belangrijkste argumenten zijn:

1. **Meertaligheid biedt voordelen.** Het gebruik van het Limburgs naast een andere taal verbetert aantoonbaar de taalvaardigheid.
2. **Een taal is cultureel erfgoed.** Een actief gebruik van het Limburgs houdt in onze moderne, globaliserende samenleving de regionale identiteit en de volkscultuur levend.
3. **Talen zijn de dragers van unieke informatie.** Een taal is op zichzelf een cultuuruiting die het waard is om te behouden. Talen dragen eeuwenoude tradities, verhalen, liederen, en waarden met zich mee.

Het kan worden vastgesteld dat er sprake is van momentum en (politiek) draagvlak om het Limburgs te ontwikkelen en verder te verankeren in de maatschappij (motie Óngerwaeg noa deil III). Voor Provinciale Staten is het belangrijk om drie zaken voor ogen te houden:

a. **De Deel III-status is een middel.** Over het belang van dit middel wordt verschillend gedacht.
b. **Het doel wordt breed onderschreven**. Dit doel is te formuleren als: bevorderen dat het gebruik van de Limburgse taal in het onderwijs, het openbare leven en in de vrije tijd steeds meer natuurlijk en vanzelfsprekend zal zijn en dat het gebruik ervan in ieder geval niet verder afneemt. Het is van groot belang dat iedereen die het Limburgs een warm hart toedraagt (politiek, bestuurlijk, maatschappelijk) ditzelfde doel voor ogen ziet.
c. **Betrokkenen en belanghebbenden zijn het erover eens dat er nog veel kan worden gedaan om het geformuleerde doel te realiseren.** Dit staat los van een streven naar een Deel III-erkenning.

Wij adviseren de provincie om allereerst ervoor te zorgen dat wordt voldaan aan de vereisten voor de huidige Deel II-status van het Limburgs. Naar onze mening kan dit met een relatief geringe inzet worden gerealiseerd. Het vergt vooral een stevige focus op een aantal kerndomeinen. Binnen deze kerndomeinen moeten sterke, duurzame en brede coalities worden gesmeed – met partners die in gezamenlijkheid optrekken en een collectief verhaal naar buiten dragen. Dat vergt ook vastberadenheid wat betreft het weerspreken van kritische, doch ongegronde en onjuiste geluiden over het gebruik van het Limburgs. En tevens vraagt het (1) een goede wisselwerking met het Comité van Experts van de Raad van Europa en (2) om een hechte samenhorigheid in gesprekken met “Den Haag”. Een en ander vereist leiderschap van een actor die de weg voor anderen durft te wijzen en ook bereid en in staat is om te investeren: het provinciebestuur van Limburg.

Op basis van onze analyse van Deel III komen wij tot de conclusie dat het voor de provincie Limburg ook mogelijk is om te kwalificeren voor een Deel III-status onder het Europees

Handvest zonder dat daar veranderingen in de nationale wet- en regelgeving voor nodig zijn. Uit overleg met betrokkenen bij de aanvraag voor de Deel III-erkenning van het Nedersaksisch (zie hoofdstuk 6) trekken wij de belangrijke les dat het zinloos is om op (bijna) alle onderdelen van Deel III te willen ' scoren'. De vraag of een aanvraag wordt gehonoreerd hangt namelijk helemaal niet af met de mate waarin kan worden voldaan aan de Deel III-vereisten, maar hangt af van de uitgangspunten (lees: principes) in het beleid van de rijksoverheid.

Wij adviseren de provincie om vooral in te zetten op de domeinen onderwijs, media, openbare diensten en culturele activiteiten en voorzieningen. Wij zien namelijk dat binnen deze domeinen goed 'gescoord' kan worden om te kwalificeren voor een Deel III-status voor het Limburgs. Wij hebben uitgerekend dat Limburg met een stevige inspanning op 38 leden van Deel III kan scoren, 3 punten boven het minimumaantal leden waaraan moet worden voldaan.

Voor de uitvoering van de maatregelen om het (gebruik van) het Limburgs te verankeren in de maatschappij, zijn er voldoende financiële middelen nodig. De eerste stappen die genomen kunnen worden om te komen tot een Deel III-status voor het Limburgs onder het Europees Handvest, zijn voornamelijk afhankelijk van middelen van de provinciale overheid.

Daarnaast kan de provincie overwegen om een provinciale verordening (of beleidsregel) in te stellen die richtlijnen bevat voor het opnemen van clausules in provinciale en/of gemeentelijke (subsidie)regelingen die het gebruik van de Limburgse taal bevorderen. Daarbij kunnen er deelverordeningen worden gemaakt om het Limburgs taalbeleid te structureren voor domeinen zoals onderwijs, media, overheid, cultuur en publieke ruimte.

Als het gaat om de Deel III-status is het belangrijk om te onderkennen dat de rijksoverheid voor het Nederlands taalgebied in feite een niet-erkenningsbeleid voert wat betreft Deel III-aanvragen. Dit beleid is gestoeld op vijf factoren:

- Het standpunt van de Nederlandse Taalunie: in het Nederlandse taalgebied zijn geen andere streektalen dan het Fries (en – op Bonaire - het Papiamento).
- De wens om de rijksuitgaven te beheersen.
- Angst voor regeldruk.
- Het proportionaliteitsbeginsel
- Gebrek aan politiek-maatschappelijke druk.

Omdat naar onze inschatting het beleid van de rijksoverheid rondom het steunen van een aanvraag voor een Deel III-status niet snel zal wijzigen, is het noodzakelijk om voldoende politiek draagvlak te creëren voor het Limburgs. Alleen grote politiek-maatschappelijke druk kan er mogelijk toe leiden dat er anders tegen de diverse factoren aangekeken zal worden. Dat kan een lange weg zijn en het is zaak dat de provincie en de Limburgers zich hierop niet blind staren (erkenning is een middel, geen doel).

Als de politiek in Limburg ervoor kiest om voluit te gaan streven naar een versterking van de positie van de Limburgse dan adviseren wij om:

- Net als in Fryslân een Statencomité in het leven te roepen die in beslotenheid kan vergaderen en die tot één geluid komt wat betreft het te voeren beleid ten faveure van het Limburgs.
- Met de gemeenten de waterschappen en de rechtelijke macht in Limburg samen te werken (bijvoorbeeld in de vorm van bestuursovereenkomsten) om gezamenlijk doelen te stellen en ook de middelen in te zetten.

- Nauw samen te werken met belangrijke maatschappelijke sectoren zoals het onderwijs, de zorg en de cultuursector om ervoor te zorgen dat het gebruik van het dialect op alle niveaus van de Limburgse samenleving gaat leven.

Een jarenlange bewustmakingscampagne is naar onze inschatting een onvermijdelijk middel om zowel bestuurlijk als maatschappelijk draagvlak te creëren. Van de drie geïdentificeerde domeinen van actie (politiek, bestuur, maatschappij) is het maatschappelijke domein waarschijnlijk het moeilijkst door het provinciebestuur te beïnvloeden. Een brede en duurzame maatschappelijke coalitie vergt dat het vuurtje onder de gezamenlijkheid stevig wordt opgestookt. En dan nog moet worden onderkend dat dit onvoldoende kan blijken om de rijksoverheid over de streep te trekken wat betreft de Deel-III erkenning. Echter, wat dan hoogstwaarschijnlijk wel wordt bereikt is dat het gebruik van het Limburgs in de samenleving aanzienlijk wordt versterkt.

Een brede en duurzame coalitie die gecoördineerd tot actie komt vereist in elk geval een centrale rol voor de provincie Limburg. Zolang de rijksoverheid niet overgaat tot een Deel III-erkenning, is de provincie het orgaan dat het voortouw moet nemen. Wij adviseren de provincie om naar het voorbeeld van Fryslân daarbij een stevige infrastructuur tot stand te brengen die als het ware het fundament kan vormen onder de langjarige actie. Deze infrastructuur kan, eveneens naar het voorbeeld van Fryslân, uit de volgende onderdelen bestaan.

- Een bestuurlijk coördinerend orgaan
- Een adviesorgaan
- Een instituut voor het promoten van de taal
- Een leerstoel en een bacheloropleiding
- Een wetenschappelijk instituut
- Een museum
- Een actieve vereniging van liefhebbers

Het voorgaande impliceert dat het Limburgse taalbeleid, d.w.z. het stimuleren van (het gebruik van) het Limburgs in de samenleving, wordt verankerd in het cultuurbeleid van de provincie. Op deze manier kunnen de provincie (en gemeenten en andere maatschappelijke organisaties) niet alleen erkenning geven aan het feit dat de Limburgse taal een belangrijk onderdeel is van het Limburgse cultureel erfgoed, maar worden er mogelijk ook deuren geopend voor (subsidieregelingen gericht op) culturele initiatieven in, met en over het Limburgs.

Wij hebben becijferd wat er nodig is om (a) een bewustmakings-campagne te starten (en gedurende een reeks van jaren vol te houden) en (b) om een infrastructuur op te bouwen. Het is belangrijk om hierbij te onderkennen dat de rijksoverheid voorlopig hieraan weinig zal bijdragen. Zolang er geen Deel III-status is, moet het overgrote deel van de financiële inspanning naar verwachting door de provincie Limburg worden geleverd. Voor de komende jaren bepleiten wij **een groeipad geënt op inhoud (wat is er nodig om het maatschappelijk draagvlak te versterken)** en een duidelijke relatie met wat er qua bewustmakings-campagne en taalinfrastructuur tot ontwikkeling wordt gebracht**.** Belangrijker dan te denken in concrete investeringsbedragen is daarbij **het ontwikkelingsperspectief** dat provincie en instellingen voor ogen staat voor de diverse onderdelen van de beoogde taal-infrastructuur. Wij adviseren de provincie om met de diverse organisaties in overleg te treden en te bevorderen dat dergelijke ontwikkelingsperspectieven (bv voor een periode van 5 of 10 jaar) worden opgesteld.

Overigens verstrekt de Europese Unie (EU) wel fondsen voor het ondersteunen en bevorderen van minderheidstalen. Dit gebeurt via verschillende programma's en initiatieven (er is niet een specifiek groot

EU-fonds is dat exclusief gewijd is aan minderheidstalen). Vaak is het daarbij wel zo dat cofinanciering is geboden. Om dit vliegwiel te laten draaien zal dus de provincie Limburg ook (en vaak eerst) moeten investeren.

Concluderend, onderscheiden wij in dit onderzoek hiermee drie vraagstukken:

- Meer en breder gesproken Limburgs als een **principieel vraagstuk**, omdat de meerwaarde van meertaligheid en betekenis van taal als cultureel erfgoed en als manier van identiteitsuiting weliswaar bekend is, maar het tot dusverre ontbrak aan een richtinggevende uitspraak van een gezaghebbend bestuurlijk orgaan over de weg om deze meertaligheid actief te bevorderen.
- Voldoen aan de huidige Deel II-status als **gecompliceerd vraagstuk**, omdat invloedrijke actoren welwillend zijn om te voldoen aan deze status, maar er in de gezamenlijkheid tot dusverre onvoldoende politieke wil en kennis en kunde aanwezig was wat betreft de praktische uitvoering.
- Verkrijgen van een Deel III-status als een **taai vraagstuk**, omdat de hoofdverantwoordelijke partij (de rijksoverheid) bij verstek tegen een aanvraag ervan is. En omdat andere belangrijke actoren over onvoldoende politieke wil, kennis en kunde beschikken om zaken te effectueren danwel te forceren.

Samenvattend adviseren wij om de volgende **routekaart** te volgen.

<u>2024</u>

Zorg voor de belangrijkste randvoorwaarden: een Statencomité (stap 1) die in beslotenheid kan vergaderen en die tot één geluid komt wat betreft het te voeren beleid ten faveure van het Limburgs (stap 1) en een budget om te investeren in instituties die kunnen zorgdragen voor verankering van de zorg en de aandacht voor de Limburgse taal (stap 2).

<u>2025-2027</u>

Bouw als stap 3 de infrastructuur (bestaande uit noodzakelijke dragende organisaties zoals een promotie-instituut voor de taal, een leerstoel en bacheloropleiding, een wetenschappelijk instituut, een museum en een actieve vereniging van liefhebbers) in de komende jaren verder, intensiveer de promotie-activiteiten voor het Limburgs en roep een commissie in het leven die een Deel III-agenda Limburgse Taal (stap 4) opstelt.

Stel op basis van de Deel III-agenda eerst eventueel een provinciale verordening in (stap 5a). Het voordeel hiervan is dat er niet alleen met geld hoeft te worden gestuurd, maar ook met regels. Sluit allianties met relevante actoren (de Raad van Europa, de Limburgse gemeenten, het onderwijs, maatschappelijke organisaties et cetera (stap 5b). Bouw de infrastructuur verder uit (stap 5c) en start een grote bewustmakings-campagne om het algemene publiek mee te krijgen (stap 5d). Ga in deze fase ook de dialoog aan met de rijksoverheid aan (stap 5e).

Alle stappen moeten uiteindelijk leiden tot vergroting van het maatschappelijk draagvlak voor een meer en breder gesproken Limburgs (stap 6). **Dit is het hart van de routekaart**. Zonder dat dit wordt gerealiseerd hebben de vervolgstappen weinig kans van slagen.

Lukt het om een fors maatschappelijk draagvlak te verkrijgen dan kan, mede met gebruikmaking van de instituties (de alsmaar steviger wordende infrastructuur, stap 7) zeker worden gesteld dat er rond 2028/2029 wordt voldaan aan de vereisten van Deel II van het Europees Handvest (stap 8).

2028-2030

Als al deze stappen met succes zijn doorlopen en in de periode 2028-2029 worden bestendigd (zodat daadwerkelijk sprake is van een stevig maatschappelijk draagvlak en een voldoen aan de vereisten voor deel II) dan kan in 2030 een propositie worden geformuleerd om een Deel III-erkenning te verkrijgen (stap 9). De aanvraag hiertoe moet door het Rijk worden ingediend bij de Raad van Europa. Deze procedure kan nog geruime tijd nemen: in deze periode kan echter alvast verder worden gewerkt aan het voldoen aan de door ons geïdentificeerde basisvereisten voor Deel III (stap 10).

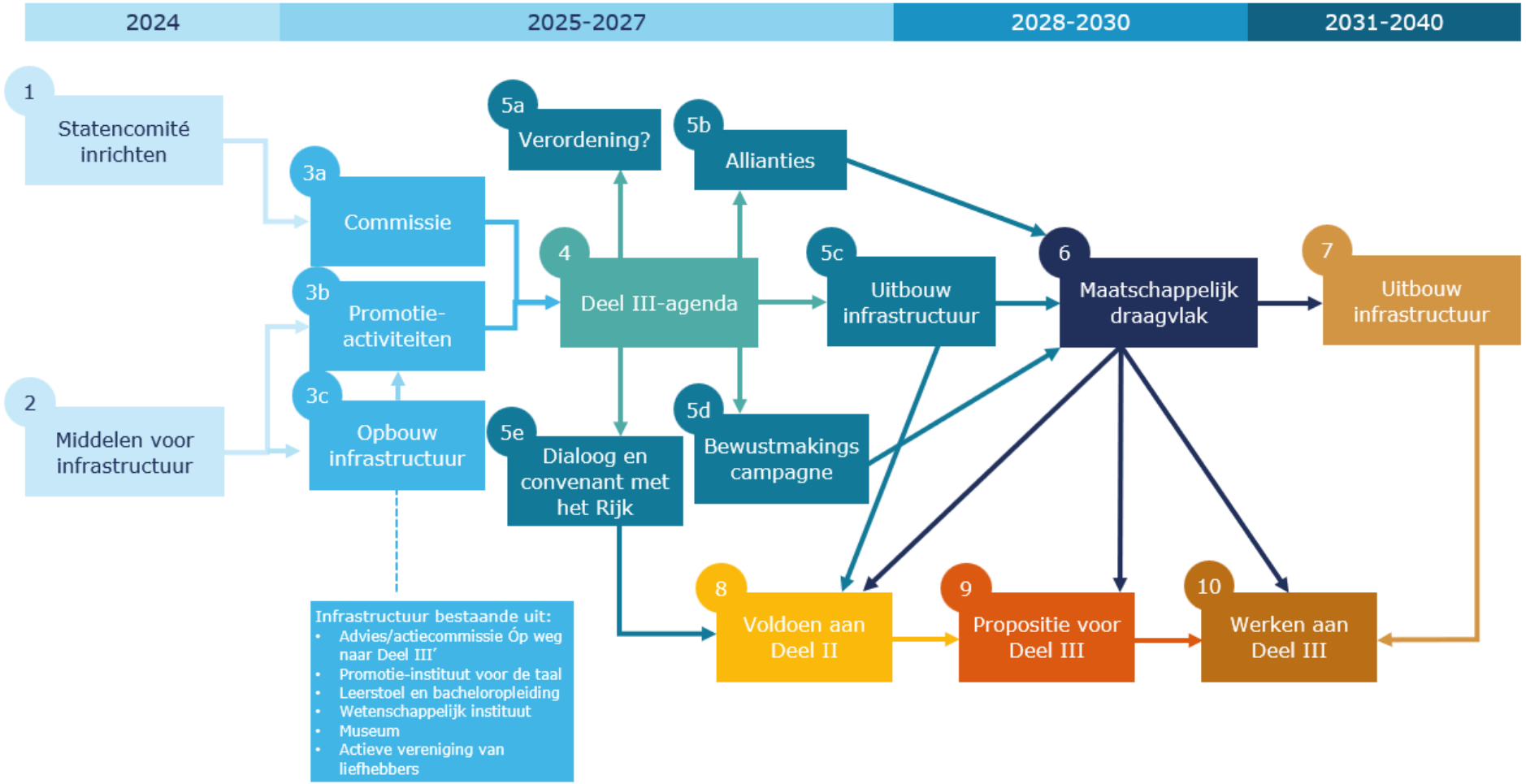

HOOFDSTUK 2

Een belangrijk moment

Op 5 april 2024 is de motie "Óngerwaeg noa deil III' door de Provinciale Staten van Limburg aangenomen. In deze motie wordt geconstateerd dat het Limburgs als wettelijk beschermde streektaal onder druk staat, kwetsbaar is en een belangrijk onderdeel is van de identiteit en de cultuur van Limburg. Verder stellen de betrokkenen van de motie dat bescherming van de streektaal onvoldoende is geborgd. Het in 2019 getekende convenant heeft niet tot behoud of verbetering van de taal geleid. Daarnaast is tot 2021 geen structurele actie ondernomen ten behoeve van behoud en versterking. De rijksoverheid heeft daarmee op basis van het Handvest haar wettelijke verplichting om de Limburgse taal te beschermen en te bevorderen veronachtzaamd en is hiervoor door de Raad van Europa op de vingers getikt.

Op basis van deze motie hebben de Provinciale Staten van Limburg een onderzoek laten doen naar de huidige status van het Limburgs. Daarbij vragen zij onder andere naar inzicht in de juridische positie van de taal, de mogelijkheden tot (financiële) ondersteuning vanuit het Rijk en de te ondernemen stappen ten behoeve van bevordering van het gebruik van de taal.

Deze motie kwam politiek en sociaal-maatschappelijk gezien op een goed moment. Enerzijds is er in de Limburgse politieke arena breed gedragen consensus dat er aandacht moet worden besteed aan de mogelijkheden om het gebruik van de streektaal te borgen. Daarnaast leeft het onderwerp in zowel Limburgse als nationale media. De status van de Limburgse taal is zodoende actueel binnen het maatschappelijk debat. Anderzijds is er enige urgentie geboden vanwege het feit dat het maatschappelijke veld verouderd. De ontwikkeling van de Limburgse taal en verankering daarvan in de maatschappij ligt tot op heden vooral bij vrijwilligers. Deze vrijwilligers zijn veelal op leeftijd en in samenstelling weinig divers. Het behoud en de structurele ontwikkeling van de Limburgse taal, ook met het oog op behoud onder toekomstige generaties, vereisen betrokkenheid vanuit verschillende hoeken van de samenleving en verdere professionalisering. En dit alles liever vroeger dan later.

Met dit rapport adviseren wij de Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Limburg over het behoud en de ontwikkeling van de Limburgse taal. Daarbij hebben we aandacht voor de huidige status van de taal, de mogelijkheden rondom verdere juridische verankering van deze status, en het activeren van zowel het maatschappelijke veld als de rijksoverheid.

HOOFDSTUK 3

Onderzoeksvraag en aanpak

Het uit te voeren onderzoek dient als fundament voor een gegrond besluit over de toekomst van de Limburgse taal. Om zo'n fundament te kunnen bieden, zullen er antwoorden worden geformuleerd op een zevental onderzoeksvragen.

Antwoord geven op deze vragen vergt uitgebreid onderzoek naar de juridische, maatschappelijke en politieke status van de Limburgse taal. Derhalve hebben we uitgebreid deskresearch gedaan en (inhoudelijke) gesprekken met experts en stakeholders gevoerd (zie bijlage 1 voor de lijst van gesprekspartners).

Daarnaast zijn we aanwezig geweest bij bijeenkomsten zoals de streektaalconferentie in Roermond en het Provinciale Staten bezoek in Fryslân. Tijdens deze bijeenkomsten hebben we ons laten inspireren door ervaringsdeskundigen op het gebied van het Fries, Papiaments en Nedersaksisch.

Onderzoeksvragen

1. Welke doelstellingen zijn onder de huidige Deel II-status bereikt, welke doelen zijn niet bereikt en welke stappen kunnen of moeten nog worden gezet om als Limburg volledig Deel II "compliant" te worden?
2. Wat zijn voor- en nadelen van een Deel III-status binnen het Europees Handvest?
3. Welke stappen zijn er nodig voor het bereiken van een Deel III-status?
4. Wat kan er in zijn algemeenheid (los van het bepaalde in het Europees Handvest) op korte termijn worden gedaan om het Limburgs te bestendigen en bevorderen?
5. Wat kan er in zijn algemeenheid op lange termijn worden gedaan om het Limburgs te bestendigen en bevorderen?
6. Welke kosten zijn er naar schatting verbonden aan de antwoorden op de vragen 3 en 4?
7. Welke financiële mogelijkheden kunnen bij het Rijk en in Europa ontstaan voor het laten floreren van de Limburgse Taal middels een Deel III-erkenning?

HOOFDSTUK 4

Op weg naar meer en breder gesproken Limburgs: ’n kwestie van doon

Uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met deskundigen en pleitbezorgers komt naar voren dat voren dat een meer en breder gesproken Limburgs om verschillende redenen (die elkaar overigens aanvullen) belangrijk wordt gevonden. De drie belangrijkste argumenten geven we hier kort weer.

1. **Meertaligheid biedt heeft voordelen**. Het gebruik van het Limburgs naast een andere taal verbetert aantoonbaar de taalvaardigheid. Uit vele onderzoeken blijkt dat meertaligheid niet alleen voordelen biedt op het gebied van communicatie, maar heeft ook diepgaande effecten op de hersenen, het denken, en sociale interacties. Deze voordelen kunnen zich op alle leeftijden manifesteren en hebben zowel korte- als langetermijneffecten op de cognitieve gezondheid en het succes in verschillende levensgebieden. Zo blijkt dat meertalige mensen vaak sterkere performale functies hebben, zoals het vermogen om aandacht te richten, taken te wisselen, en irrelevante informatie te onderdrukken. Dit komt doordat meertaligen constant tussen talen schakelen, wat hun mentale flexibiliteit verhoogt. Ook heeft onderzoek aangetoond dat meertaligheid de symptomen van dementie en Alzheimer kan vertragen. Meertaligen blijken voorts vaak een voordeel te hebben in het leren van andere academische vakken, vooral op gebieden zoals wiskunde, omdat ze betere analytische en probleemoplossende vaardigheden ontwikkelen.
2. **Een taal is cultureel erfgoed**. Een actief gebruik van het Limburgs houdt in onze moderne, globaliserende samenleving de regionale identiteit en de volkscultuur levend. De Limburgse taal verbindt mensen en speelt ook in de hedendaagse cultuur een essentiële rol. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in tradities, zoals Vastelaovend. Het verlies van een regionale taal kan leiden tot het verlies van een gevoel van eigenwaarde en cultureel zelfbewustzijn. Taal vormt vaak een band tussen generaties, en het verdwijnen ervan kan ook betekenen dat jongere generaties het contact met hun voorouders en de geschiedenis van hun gemeenschap verliezen. Om deze reden zien wij ook mogelijkheden om taalbeleid te integreren in cultuurbeleid.
3. **Talen zijn de dragers van unieke informatie.** Een taal is op zichzelf een cultuuruiting die het waard is om te behouden. Talen dragen eeuwenoude tradities, verhalen, liederen, en waarden met zich mee. Wanneer een taal verdwijnt, gaan unieke culturele uitingen en kennis die in die taal zijn vastgelegd verloren. Het uitsterven van een taal betekent een verarming van de culturele diversiteit van de wereld.

Voorts hebben de gesprekken ons geleerd dat de status van het Limburgs onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden door velen weliswaar belangrijk wordt gevonden, maar dan vooral als **middel** (om een ervoor te zorgen dat er meer en breder Limburgs wordt gesproken) en **niet als doel.** En over het belang van het middel verschillen de meningen. Sommigen zien de Deel III-status als een onmisbare hefboom om ervoor te zorgen dat ook de rijksoverheid zich gaat inzetten (en financieel gaat bijdragen) aan het behoud van het Limburgs. Anderen vinden dat niet alle aandacht uitsluitend naar dit middel moet uitgaan, omdat het kan afleiden van waar het werkelijk om gaat: het (stimuleren van) het gebruik van het Limburgs in het dagelijks leven.

Wij stellen vast dat het voor de Provinciale Staten van Limburg belangrijk is om drie zaken voor ogen te houden:

a. Dat de Deel III-status een middel is over het belang waarvan verschillend wordt gedacht.
b. Dat het doel breed wordt onderschreven. Dit is te formuleren als: bevorderen dat het gebruik van de Limburgse taal in het onderwijs, het openbare leven en in de vrije tijd steeds meer natuurlijk en vanzelfsprekend zal zijn. Het is van groot belang dat iedereen die het Limburgs een warm hart toedraagt (politiek, bestuurlijk, maatschappelijk) ditzelfde doel voor ogen ziet.
c. Dat betrokkenen en belanghebbenden het erover eens zijn dat er, ook los van een streven naar een Deel III-erkenning, nog veel kan worden gedaan om het hier geformuleerde doel te realiseren.

In het vervolg van ons rapport richten wij ons in hoofdzaak op de vraag hoe het geformuleerde doel kan worden bereikt. Dit doen we met inachtneming van de onderzoeksvraag met betrekking tot de routekaart richting een Deel III-erkenning (zie bijlage 8). Het doel kan vooral wordt gerealiseerd door er actief aan te werken. Concrete acties in gang zetten is naar onze overtuiging belangrijker dan alsmaar blijven praten over de status van het Limburgs en de vraag of de rijksoverheid er al dan niet op enig moment toe zal overgaan om het streven van Limburg te ondersteunen.

Meertaligheid is goed voor de ontwikkeling van het individu, maar óók voor de regio.

Binnen de Euregio-scholen in Limburg wordt al geruime tijd gebruik gemaakt van de voordelen van meertaligheid. Leerlingen krijgen les in de talen van de buurlanden, maken kennis met de cultuur van die landen, en ontwikkelen vaardigheden om ondernemend te kunnen zijn in het buitenland.

Daarnaast krijgen docenten trainingen aangeboden en ondersteuning vanuit een expertise team om zo goed en tijdsefficiënt mogelijk dit type onderwijs aan te bieden.

Een aantal positieve effecten hiervan zijn dat mensen kunnen blijven wonen en werken in buurt van de grens, dat carrièremogelijkheden van studenten in hun eigen regio vergroten en dat lokale samenwerkingsverbanden versterken. Meertaligheid is zodoende niet alleen goed voor het individu, maar kent ook voordelen voor de regio.

HOOFDSTUK 5

Twee stappen vooruit, één stap terug

Op 27 november 2019 zetten Provincie en Rijk een handtekening onder het Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal. Met de ondertekening van dit convenant spraken beide partijen af samen te werken met het doel het gebruik van het Limburgs in de samenleving te versterken. Zowel provinciaal als nationaal wordt hiermee "een expliciete erkenning van de maatschappelijke waarde en positie van de Limburgse taal binnen Nederland" gegeven en wordt "expliciet tot uitdrukking gebracht dat de overheid het Limburgs als wezenlijk, volwaardige en zelfstandige regionale taal beschouwt binnen Nederland".[1]

Het convenant was een belangrijke stap in het versterken en verduurzamen van de Limburgse taal, doordat het publieke debat over het behoud ervan nieuw leven ingeblazen kreeg. Daarnaast werd met de ondertekening de weg vrijgemaakt naar structurele samenwerking tussen overheden en ontstonden ermee de eerste contouren van een praktische agenda.

Het convenant kent ook een keerzijde. Initieel werd het convenant gezien als een stapsteen van een Deel II naar een Deel III status. Echter, naarmate de tijd vordert, zijn kritische geluiden rondom het convenant prominenter geworden. Zo bevat het convenant – maar ook vergelijkbare convenanten die in de context van het Nedersaksisch zijn afgesloten – geen juridische afspraken, waardoor het niet mogelijk is om overheden aan toezeggingen en verplichtingen te houden (zoals geformuleerd in het convenant en in het Handvest voor regionale talen en talen van minderheden).[2] Daarmee is het duidelijk dat een convenant geen alternatief is voor een Deel III-erkenning.

Bovendien wordt in het convenant vastgesteld dat het "nadrukkelijk niet gericht is op de totstandkoming van nieuwe verplichtingen, maar op het bevorderen van het gebruik van het Limburgs". Daarmee wordt verandering van nationale wet- en regelgeving impliciet uitgesloten.

Ook de expertcommissie van de Raad van Europa **–** het adviesorgaan van de Raad rondom de naleving van het Handvest – heeft in 2019 het convenant aangehaald. De expertcommissie constateert dat "het implementeren van bepalingen volgens het convenant ten behoeve van het Limburgs en het uitbrengen van verslag over de genomen maatregelen" onverwijld moet worden opgepakt.[3]

De verantwoording voor het implementeren van deze bepalingen is met het convenant met name bij de provincie belegd. In het

[1] Staatscourant (2019). Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal.
[2] Michielsen-Tallman, Y. (2018). Nieuw Limburgs taalbeleid: Een convenant is drijfzand voor het Limburgs.
[3] Expertcommissie (2019). Rapportage door de expertcommissie voorgelegd aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa in overeenstemming met artikel 16 van het Handvest.

convenant spreken Rijk en provincie af dat aanpassing van nationale wet- en regelgeving is uitgesloten en dat de provincie een voortrekkersrol bekleed.

Dit strookt niet met de intentie van het Handvest, waarbij de rijksoverheid als ondertekenaar van het verdrag hoofdverantwoordelijk is voor het aanmoedigen en stimuleren van het gebruik van het Limburgs. Het convenant houdt met andere woorden een cruciale partij (gedeeltelijk) uit de wind.

In de rest van deze rapportage wordt uiteengezet hoe de provincie concreet invulling kan geven aan deze voortrekkersrol en hoe zonder steun van de rijksoverheid kan worden voldaan aan de Deel II-status, en in voldoende mate aan de Deel III-status. Daarnaast wordt besproken wat dit betekent op het gebied van financiering, sturing en bestendig toekomstgericht beleid.

HOOFDSTUK 6

Hoe zit het met het Europees Handvest?

Op 29 mei 1992 keurde de Raad van Europa zijn 148ste Europese verdrag goed. Met het 'Handvest voor streektalen en talen van minderheden' (vaak afgekort tot CETS 148) voerde de raad een interessante, wat Belemans noemt 'evenwichtsoefening' uit.[4] Het Handvest CETS 148 kent geen persoonlijke of collectieve rechten toe aan personen die gebruikmaken van een streektaal (of taal van een minderheid), maar verplicht deelnemende lidstaten om door middel van regelgeving of andere maatregelen de positie van deze talen te waarborgen en te verbeteren. De gedachte hierachter was indertijd dat taaldiversiteit waardevol is en dat het belangrijk is om diverse taalgroepen goed in de lidstaten te integreren, maar dat het streven naar zelfstandigheid (van die taalgroepen) moet worden ontmoedigd.

In het Handvest biedt Deel II vooral de formele erkenning van de culturele waarde van een taal en biedt Deel III een handvat om het gebruik van streektalen concreet aan te moedigen en te ondersteunen. Daartoe wordt in het Handvest een brede waaier aan gerichte beleidsmaatregelen opgesomd in alle relevante maatschappelijke domeinen.

Op 5 november 1993 ondertekende de Nederlandse regering het Handvest CETS 148. De regering gebruikte het nieuwe beleids-instrument CETS 148 in feite om de reeds bestaande nationale wetgeving ten aanzien van het gebruik van het Fries in de provincie Fryslân in een Europees beleidskader te verankeren. Ter vergelijking: in Duitsland werden in 1993 vijf minderheidstalen meteen voor erkenning onder Deel III aangemeld met ook een concreet ondersteunings-programma. Interessant is daarbij hoe het met het Platdeutsch ging (een Noord-Duitse taalvariëteit): in vijf Duitse Bundesländer kreeg deze variëteit een erkenning onder Deel III van het Handvest, in drie enkel onder Deel II. Dit weerspiegelt een benadering die dit jaar (2024) door Nederland werd gevolgd: het Papiamento werd in januari 2024 onder Deel III erkend voor Bonaire en in juli onder Deel II in EuropeesNederland.

In Nederland zijn de Nedersaksische dialecten verwant aan de Platduitse taalfamilie (het 'Niederdeutsch'). Het is dan ook logisch dat men zich na 1993 ook in Groningen, delen van Fryslân, Drenthe, Overijssel en delen van Gelderland ging afvragen of hun dialecten niet als streektaal erkend moesten worden. Men wilde voor het Nedersaksisch graag het Duitse voorbeeld volgen. Dit leidde ertoe dat in 1995 de genoemde provincies de Deel II-status voor het Nedersaksisch aanvroegen, hetgeen in begin met 1996 (bij de ratificatie van CERT 148) werd gehonoreerd. De provincie Limburg reageerde hier direct op door een aanvraag in te dienen voor een gelijkwaardige erkenning van het Limburgs, wat ertoe leidde dat het Limburgs op 12 februari 1997 aan de ratificatieakte van het Handvest werd toegevoegd.

[4] Belemans, R. Pleidooi voor een Vlaams taalvariatiebeleid met en/of zonder Europees Handvest CETS 148. In: *Taalvariatiebeleid!* Gent, 2010. p. 67-83.

Een belangrijk aspect van de verschillende soorten van erkenning is het geld. Regio's die hun dialecten als streektaal erkend willen zien, moeten van 'Den Haag' zelf opdraaien voor de kosten die daarmee zijn gemoeid. **De rijksoverheid weigert om voor de onder Deel II erkende talen een nationaal taalbeleid te voeren. Zij wordt hierin gesteund door de Nederlandse Taalunie[5] die in 1999 expliciet weigerde andere regionale talen dan het Fries te erkennen.** Sinds haar advies van 1999 is de Nederlandse Taalunie consequent gebleven in haar kijk op het vraagstuk. Met uitzondering van het Fries was er volgens de Taalunie in het Nederlandse taalgebied geen plaats voor andere streektalen.

Het standpunt van de Taalunie – overgenomen door de Nederlandse regering – heeft duidelijke gevolgen gehad. In 2001 zette Provinciale Staten van Zeeland zich in voor erkenning van de Zeeuwse dialecten onder Deel II van het Handvest, maar dit verkreeg direct een negatief advies van de Taalunie. De aanvraag tot erkenning werd door de regering vervolgens in 2003 afgewezen. Ook werd recent een aanvraag voor het Bildts gewezen, na een negatief advies van de Taalunie.

De Taalunie zit in deze advisering in een bijzondere situatie. België heeft nooit het Handvest geratificeerd, ondanks Europese afspraken, vanwege de eigen complexe taalsituatie met bijbehorende taalwetten. Elke erkenning van een streektaal is in conflict met het Belgische en dus Vlaamse taalbeleid. **De erkenning van streektalen wordt vanuit Vlaams perspectief gezien als een bedreiging van de talige eenheid van Nederland en Vlaanderen.** De Taalunie is daarbij in haar visie zeer consequent: ook het Vlaams wordt door haar niet als streektaal erkend (en is bijgevolg ook niet aangemeld onder het Handvest). De achtergrond hiervan laat zich raden: als het Vlaams zou worden erkend (en ondersteund) zou dat een grote bedreiging vormen van de talige eenheid van Nederland en Vlaanderen (en dus ook voor de Taalunie zelf, die daarop is gestoeld). Een interessant (en ook wel merkwaardig) nevenaspect hierbij is dat de politieke partijen in Vlaanderen die voor een Vlaamse onafhankelijkheid pleiten juist de sterkste tegenstanders zijn van een eigen Vlaamse taalontwikkeling. Ze hebben dit de scheldnaam 'verkavelingsvlaams' gegeven.

Nadat de poging van de Zeeuwen was gestrand, duurde het tot 2018 voordat een nieuwe poging tot 'upgrading' van de status van een dialect werd gedaan. In dat jaar vroegen verschillende regionale bestuurders uit de Nedersaksische gebieden in Nederland, zoals de provincies Drenthe, Overijssel en Groningen, samen met taalorganisaties de Nederlandse regering om stappen te zetten richting een erkenning onder Deel III (de rekening onder Deel II had in 1996 plaatsgevonden). Dit gebeurde in het kader van de groeiende zorgen over de toekomst van de taal en het belang van aanvullende maatregelen om deze te beschermen en te bevorderen.

De Nederlandse regering reageerde onwelwillend op het initiatief uit Noord-Nederland. In twee instanties (2010 en 2016) werd het verzoek om erkenning van het Nedersaksisch onder Deel III van het Handvest afgewezen.[6] Als we de achtergronden overzien die in dit hoofdstuk zijn geschetst en afgaan op wat ons is verteld door onze gesprekspartners dan heeft dat zo goed als zeker te maken met de volgende factoren:

- Het standpunt van de Nederlandse Taalunie: met uitzondering van het Fries en het Papiamento zijn er volgens de unie in het Nederlandse taalgebied geen andere streektalen. Als gevolg hiervan

[5] Het officiële overlegorgaan inzake gemeenschappelijk taalbeleid dat door Nederland en België is opgericht in 1980 (in 2004 sloot Suriname zich hierbij aan).

[6] Het debat in de Tweede Kamer over het Nedersaksisch met minister Ronald Plasterk (toenmalig minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) vond plaats op 22 juni 2016.

voert de Nederlandse regering de facto een niet-erkenningsbeleid met betrekking tot Deel III.[7]

- De wens om de rijksuitgaven te beheersen: erkenning onder Deel III betekent dat de rijksoverheid maatregelen moet gaan ondersteunen die geld kosten. Hiervoor is weinig enthousiasme.
- Het gevaar van regeldruk. Het tegengaan van onnodige nieuwe regels wordt ook genoemd als reden om in Den Haag tegen een Deel II-erkenning te zijn.
- Het proportionaliteitsbeginsel: als een taal maar door relatief weinig mensen wordt gesproken (in het geval van het Nedersaksisch: door enkele honderdduizenden) is een uitgebreide bescherming dan wel te rechtvaardigen?
- Gebrek aan politiek-maatschappelijke druk: de lobby voor het Nedersaksisch gebeurde door een aantal provincies en betrokken organisaties, maar een groot gevoel van urgentie sprak er niet uit. Ook is door de betrokken overheden op eigen initiatief weinig werk gemaakt van het vergroten van de aandacht voor het Nedersaksisch. De inzet vanuit de betrokken overheden was versnipperd en werd onvoldoende ondersteund door eigen beleidsmaatregelen.

NB: een factor die specifiek voor de aanvraag om Deel III-erkenning van het Nedersaksisch nog een rol kan hebben gespeeld, is het feit dat de aanvraag zeer uitgebreid was onderbouwd, ervan uitgaande dat er moest worden voldaan aan een groot aantal van de bepalingen die betrekking hebben op Deel III van het Handvest (de lat werd hoog gelegd). Achteraf gezien is dit wellicht strategisch onhandig geweest, betrokkenen zeggen nu dat de initiatiefnemers er beter aan hadden gedaan om te proberen te voldoen aan de minimale vereisten voor de Deel III-erkenning.

Over de vraag wat onder een streek- of minderheidstaal moet worden verstaan neemt het Handvest in feite geen standpunt in. Het Handvest laat zich niet uit over de moeilijke vraag vanaf welk punt afwijkende vormen van taalgebruik aangemerkt kunnen worden als een dialect dan wel als een afzonderlijke taal. De reden is duidelijk: het antwoord is niet alleen afhankelijk van zuiver taalkundige overwegingen, maar ook van psycho-sociale interpretaties en politieke zienswijzen. Uitgangspunt van het Handvest is dat als de talige gemeenschap in een bepaalde regio ervan overtuigd is dat de eigen zijn taalvariëteiten (wellicht dialecten in de ogen van anderen) als een eigen regionale taal zijn te beschouwen en als ze beleidsmatig werk willen maken van de ondersteuning ervan dan moet dat volgens de Raad van Europa erkenning verdienen. Het principe is dat elke autochtone streek- of minderheidsgemeenschap zelf moet kunnen beslissen over de grens tussen taal en dialect.

[7] Hiervan is onder politiek-maatschappelijke druk alleen afgeweken in 2024 toen het Papiamento onder Deel III werd erkend. Echter: uitsluitend op Bonaire, niet voor Europees-Nederland.

HOOFDSTUK 7

Ook zonder het Rijk kan worden voldaan aan de Deel II-erkenning van de Limburgse taal

De Limburgse taal is sinds 1997 erkend als regionale taal onder Deel II van het Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Deze Deel II erkenning houdt in dat de (Rijks)overheid het gebruik van de taal niet in wetten of regels mag verhinderen. Deel II van het Handvest is gebaseerd op één artikel – namelijk artikel 7 (zie bijlage 4). In dit artikel zijn algemene doelstellingen en beginselen beschreven. Naast het feit dat de (Rijks)overheid het gebruik van de taal niet in wetten of regels mag verhinderen, heeft zij de (wettelijke) taak stimuleringsmaatregelen voor het Limburgs te nemen.

Juridisch intermezzo

De verplichtingen die uit het Handvest voortvloeien voor de Nederlandse rijksoverheid, te weten zorgdragen voor passende wet- en regelgeving (bijvoorbeeld met betrekking tot het onderwijs en de rechtelijke macht), zijn door die overheid niet nagekomen. In plaats daarvan is in een convenant tussen rijk en provincie Limburg vastgelegd dat de provincie Limburg met betrekking tot het ontwikkelen van een Limburgse taalbeleid een voortrekkersrol heeft. En wordt de totstandkoming van nieuwe wet- en regelgeving expliciet uitgesloten.

De Limbörgse Academie bepleit het uitoefenen van druk op de rijksoverheid om – in overeenstemming met het Handvest – toch te komen tot wetgeving. Het Comité van Experts van de Raad van Europa is eveneens voorstander van nationale regelgeving.

De Academie pleit er verder voor dat de provincie zelf een juridische grond creëert om een actief taalbeleid te kunnen voeren. Dit kan door een **provinciale verordening of beleidsregel** vast te stellen (op basis van art. 145 en 146 Provinciewet). De verordening kan richtlijnen bevatten voor het opnemen van clausules in provinciale en/of gemeentelijke subsidieregelingen die het gebruik van de Limburgse taal bevorderen. Daarnaast kunnen er door de provincie deelverordeningen worden gemaakt om het Limburgs taalbeleid structuren voor domeinen zoals onderwijs, media, overheid, cultuur en publieke ruimte. In het domein onderwijs kan de provincie in samenspraak met gemeenten bijvoorbeeld bevorderen dat gemeentelijke subsidievoorwaarden voor de kinderopvang inhouden dat Limburgs evenwaardig naast Nederlands als klassikale voertaal wordt gebruikt en dat personeelsbeleid streeft naar voldoende Limburgstalige medewerkers. In het domein overheid kan bijvoorbeeld een *Gedragscode gebruik Limburgse taal door provinciale (en gemeentelijke) bestuursorganen in burgercontact* verankerd worden.

Tot tweemaal toe – in 2019 en 2020 – constateerde de expertcommissie van de Raad van Europa dat er door het Rijk onvolledig aan artikel 7 wordt voldaan. [8] Dientengevolge formuleerden ze de volgende inhoudelijke aanbevelingen om wel aan de erkenning te voldoen:

1. Waarborgen van het onderwijzen van het Limburgs in het aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht en alle niveaus van onderwijs waarvoor de leerplicht geldt.
2. Beschikbaar maken van de studie van het Limburgs op universitair niveau en het leren door volwassenen die geen Limburgs spreken.
3. Versterken van het gebruik van het Limburgs in het openbare leven en in de media.[9]

In dit hoofdstuk zetten wij uiteen welke acties en interventies de provincie kan ondernemen om aan deze aanbevelingen te voldoen. We baseren ons hierbij grotendeels op een juridische analyse die Yuri Michielsen-Tallman samen met zijn collega's van de Limburgse Academie recentelijk over dit onderwerp hebben uitgevoerd. Daarnaast hebben we aandacht voor het gebruik van het Limburgs binnen het voorschools en funderend onderwijs, het hoger onderwijs, de media en de bestuurlijke context. Wij formuleren geen aanbevelingen voor het domein van de rechterlijke macht (wat in artikel 7 wordt benoemd als *de aanmoediging van het gebruik van de streektaal in het openbare leven*[10]), omdat de provincie daar geen mandaat heeft om veranderingen door te voeren: dit is voorbehouden aan de rijksoverheid.

Wat betreft het gebruik van het Limburgs voor het gebruik van het Limburgs binnen het voorschools en funderend onderwijs, het hoger onderwijs, de media en de bestuurlijke context **onderschrijven wij de analyse van de Limbörgse Academie dat een provinciale verordening behulpzaam kan zijn.** Zonder zo'n verordening is alleen een stimuleringsbeleid mogelijk gebaseerd op financiële prikkels. Mét een verordening kan de provincie richting deze domeinen veel directiever te werk gaan, getuige onder meer de voorbeelden die de Academie daarvan geeft in haar *Visie- en realiseringsdocument Limburgse Taal.*

7.1 Limburgs in het voorschools en funderend onderwijs (bo en vo)

Op basis van de gesprekken die wij met betrokkenen hebben gevoerd, blijkt dat de kinderopvang en onderwijsinstellingen geen onwil koesteren ten aanzien van het gebruik van het Limburgs. De instellingen lopen echter rondom de praktische uitvoering veelal tegen problemen aan. Vanwege gebrek aan ruimte, financiën en capaciteit blijkt het lastig om het gebruik van de Limburgse taal te realiseren. [11] Ook is er binnen het onderwijs onder de partijen vaak verwarring over wat juridisch mag en mogelijk is. In de volgende paragrafen staan we hierbij stil.

Kansen in het voorschools onderwijs/de kinderopvang

Binnen het voorschoolse onderwijs is het niet verboden om te onderwijzen in en over het Limburgs.[12] Recentelijk is een kinderopvang in Margraten door de GGD-Zuid-Limburg echter op de vingers getikt, omdat medewerkers relatief te weinig Nederlands met de

[8] Zevende rapportage van Nederland inzake het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (2021).
[9] Expertcommissie (2019). Rapportage door de expertcommissie voorgelegd aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa in overeenstemming met artikel 16 van het Handvest.

[10] Artikel 7.1d van het Handvest
[11] Uit de evaluatie over de uitvoering van het Convenant Limburgse convenant
[12] Staatscourant (2019). Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal.

kinderen zouden spreken.[13] Volgens de GGD Zuid-Limburg, die namens de gemeenten verantwoordelijk is voor inspectie, heeft de kinderopvang geen afspraken gemaakt over het gebruik van dialect en de verhouding daarvan tot het Nederlands. Daarmee voldeed de kinderopvang niet aan de wet Kinderopvang.

Sturing op basis van subsidievoorwaarden

De waarschuwing van de GGD-Zuid-Limburg heeft de indruk gewekt dat het gebruik van de Limburgse taal in het voorschools onderwijs verboden is. Dit is wettelijk gezien onjuist.

Bovendien is dit afschrikwekkende effect zeer betreurenswaardig, aangezien het gebruik van de streektaal in voorschools onderwijs en kinderopvang van groot belang is voor het bevorderen van een breder gebruik van het Limburgs, zowel op de korte als lange termijn. Dit zijn cruciale jaren voor kinderen in termen van hun ontwikkeling en door te weinig in contact te komen met de streektaal bestaat de kans dat zij op latere leeftijd de taal minder goed eigen zullen maken.

Binnen dit domein liggen er echter ook kansen. Gemeenten kunnen en mogen namelijk sturen op meer en breder gebruik van het Limburgs op basis van subsidievoorwaarden.[14] Dit vraagt dat de provincie in gesprek gaat met gemeenten over op te nemen subsidievoorwaarden die onder andere het gebruik van het Limburgs stimuleren door te focussen op aanpassingen in taal- en personeelsbeleid.

Limburgs in het funderend onderwijs (bo en vo)

Ook binnen het basis onderwijs is het niet verboden om te onderwijzen in en over het Limburgs.[15] [16] **In het voortgezet onderwijs mag echter niet zomaar worden onderwezen in het Limburgs.** Het aanbieden van Limburgs als een extra curriculair vak mag daarentegen wel.[17] [18] Het maken van keuzes rondom taalbeleid ligt op grond van de onderwijswetgeving bij onderwijsinstellingen zelf.

Op basis van onze gesprekken met betrokkenen blijkt dat een effectief gebruik van het Limburgs binnen het funderend onderwijs het aanpassen van nationale wetgeving vereist. Dat vraagt een erkende Deel III-status, waardoor het gebruik van het Limburgs middels wetwijziging binnen het Limburgse taalgebied wordt verplicht.[19] Aangezien dit inzet en welwillendheid van het Rijk vraagt, is het onmogelijk om het gebruik van het Limburgs in het funderend onderwijs op korte termijn te garanderen.

Een duurzame samenwerking met scholen

Een logischer te bewandelen pad – gericht op de korte termijn – is daarom het aanpakken van de praktische problemen rond capaciteit, tijd en financiën waar onderwijsinstellingen mee te maken hebben.

Dit vraagt om een brede en duurzame samenwerking tussen gemeenten, provincie en onderwijsinstellingen. Hierbij moet worden onderkend dat het onderwijs een van de belangrijkste actoren is wat betreft het bevorderen van meer en breder gesproken Limburgs.

---

[13] Benders, G. (2024). Kinderopvang op de vingers getikt vanwege dialectgebruik.
[14] Michielsen-Tallman, Y. (2024). Visie- en realiseringsdocument Limburgse taal.
[15] Staatscourant (2019). Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal.
[16] Wet op het primair onderwijs: Artikel 9:13
[17] Michielsen-Tallman, Y. (2024). Visie- en realiseringsdocument Limburgse taal.
[18] Huis voor de kunsten Limburg (2020). Limburgse taal uitvoeringsprogramma 2020, Oan de geng!
[19] Michielsen-Tallman, Y. & Van Laer, C. (2024). Implementation European Charter for Regional or Minority Languages Netherlands Responses to Recommendations for Immediate Action NGO Report on the Netherlands Responses regarding Limburgish.

Binnen een dergelijke samenwerking kunnen onderwijsinstellingen ondersteuning vragen bij de praktische uitvoering, maar het is eveneens van belang dat zij zelf vooraf bepalen hoe het Limburgs wordt toegepast.

Er moet met andere woorden gestreefd worden naar een situatie waar er niet meer over, maar met het onderwijs wordt gesproken.

Voordelen van meertaligheid zijn niet genoeg

Om onderwijsinstellingen te stimuleren het Limburgs binnen hun muren meer te gebruiken en als coalitiepartner op te treden, wordt momenteel veel tijd gestopt in het voeren van een 'campagne' over de voordelen van meertaligheid.[20] Daarbij is de kernboodschap dat meertaligheid het (creatieve) denken en taalgevoel van kinderen verbeterd en daarmee dus geen remmend effect heeft op de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Deze campagne vormt een stap in de juiste richting, maar legt de nadruk op het belang, de urgentie en de meerwaarde, terwijl er juist onvoldoende aandacht is voor de uitvoering en realisatie – en dit vormt precies het knelpunt.

Een duurzame samenwerking vraagt onder andere een verandering van houding van individuele gemeenten en schoolbesturen. Uit eerder onderzoek van dr. Aimé Reydt blijkt dat gemeenten – met uitzondering van gemeente Maastricht – samenwerking bewust niet opzoeken, omdat zij zich logischerwijs niet met het taalbeleid op scholen willen bemoeien. [21] Schoolbesturen leggen vervolgens de verantwoordelijkheid voor taalbeleid bij individuele leerkrachten.

Maatwerk om op korte termijn iets te bewerkstelligen

Als decentrale overheden zich afzijdig blijven houden van taalbeleid en schoolbesturen deze verantwoordelijkheid blijven neerleggen bij individuen die al zwaar belast zijn in hun werk, zal er echter niets veranderen. Dit terwijl er op het niveau van de scholen wel degelijk juridische ruimte is om iets met de streektaal te doen.

Samenvattend vereist dit een andere vorm van samenwerking tussen gemeenten, de provincie en scholen. Hierbij dienen gemeenten en de provincie een faciliterende en ondersteunende rol aan te nemen ten opzichte van de scholen, en binnen bestaande kaders hulp te bieden bij het oplossen van de praktische problemen die het gebruik van het Limburgs op schoolniveau belemmeren.

Middels maatwerk kan er zodoende op korte termijn worden gezocht naar het promoten van het gebruik van de Limburgse taal binnen enkele scholen – die indien succesvol ook best practices en ervaringen met andere instellingen kunnen delen. Daarbij moet echter nogmaals worden benadrukt dat gebruik van de streektaal binnen het onderwijs in de volle breedte nationale wetswijziging vereist, waardoor grote veranderingen op korte termijn zijn uitgesloten.

7.2 Limburgs in het hoger onderwijs

Op basis van de gesprekken met betrokkenen blijkt de oprichting van een bachelor Limburgs cruciaal voor de ontwikkeling en professionalisering van de taal. In de volgende paragrafen staan we stil bij de stand van zaken en mogelijkheden rondom het oprichten van een bacheloropleiding.

[20] Met name door Hoes veur 't Limburgs

[21] Van Reydt, A. (2017). Het Limburgs als Schooltaal.

Een bacheloropleiding Limburgs

Binnen de universiteit is er sinds 2011 een leerstoel 'Taalcultuur in Limburg'. De financiering voor deze leerstoel loopt af in 2027. Deze leerstoel richt zich op onderzoek, onderwijs en begeleiding van studenten met betrekking tot meertalig Limburg.[22] Concreet ligt daarbij de focus op onderzoek over "hoe mensen zich door taalgebruik met elkaar wel of niet identificeren en anderen in- of uitsluiten."[23]

Volgens betrokkenen vraagt ontwikkeling van de streektaal minimaal een nieuwe leerstoel 'Limburgse taal' alsook een bacheloropleiding Limburgs. [24] De expertcommissie van de Raad van Europa adviseert daarbij alleen de realisatie van een bacheloropleiding. Hieronder blijkt echter dat de oprichting van beide belangrijk is, wil een bacheloropleiding Limburgs duurzaam geborgd zijn.

Het duurzaam borgen van een wetenschappelijke opleiding

Met betrekking tot de oprichting van een bacheloropleiding heeft de provincie geen directe invloed. Het is aan de universiteit om zo'n opleiding aan te bieden. Anno 2021 wordt hier binnen universiteit wel over gesproken, maar daadwerkelijke bewegingen richting het realiseren ervan blijven vooralsnog uit.

De ambitie om een bacheloropleiding Limburgs op te richten, blijkt bovendien een te grote stap om in één keer te zetten, gezien de positie die de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) binnen dit onderwerp inneemt. Op basis van een recent advies van de KNAW naar aanleiding van een voorstel voor een Friese equivalent, vereist een duurzame borging van een bacheloropleiding zowel investeringen vanuit provincie én Rijk als voldoende wetenschappelijke capaciteit in de vorm van minimaal één fulltime hoogleraar en twee fte aan universitair docenten. [25] [26] [27] Daarbovenop vraagt het opbouwen van zo'n opleiding de aanwezigheid van een fulltime leerstoel.

Aan de hand van dit advies kan worden gesteld dat de focus van de universiteit voornamelijk zal liggen op het verkrijgen van inzicht in de mogelijkheden voor financiering vanuit het Rijk en de potentiële studentaantallen voor een opleiding Limburgs. Dit maakt een onderzoek naar het animo onder toekomstige en huidige studenten om het Limburgs vol- dan wel deeltijds te bestuderen en de mate van aansluiting van zo'n studie op de arbeidsmarkt interessant. Het Rijksbekostigingssysteem van het hoger onderwijs is namelijk (voornamelijk) gebaseerd op de macro-doelmatigheid van een studie. De provincie zou in overleg met de universiteit kunnen treden en (mede) kunnen faciliteren dat nader onderzoek wordt gedaan naar mogelijkheden van rijksfinanciering.

Klein beginnen

Concluderend is het een te verreikende ambitie om in één keer een bacheloropleiding Limburgs op te richten. Op dit moment is er nog weinig zicht op het animo onder potentiële studenten, beschikbare financiering en macrodoelmatigheid van zo'n studie. Onderzoek is aan

[22] Hoes veur 't Limburgs (2024): Netwerk Limburgse taal.
[23] Huis voor de kunsten Limburg (2020). Limburgse taal uitvoeringsprogramma 2020, Oan de geng!
[24] Daarbij refereren we naar het veld als de Raod veur 't Limburgs, Hoes veur 't Limburgs, Veldeke en de Limbörgse Academie.

[25] Tot op heden wordt het Fries 'slechts' als track van zestig studiepunten aangeboden binnen de bacheloropleiding Minorities & Multilingualism aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

[26] Van der Wal, R. (2024). Meer geld voor nieuwe bachelor Fries.
[27] Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (2024). KNAW-advies: investeer in een bachelor Fries met voldoende ondersteuning.

de voorkant nodig om de grootte van de ambitie vast te kunnen stellen. Zo zou er bijvoorbeeld eerst gestuurd kunnen worden op het onderbrengen van een Limburgse 'track' in een reeds bestaande en op taalgerichte bachelor studie aan de universiteit. Het nemen van een kleinere stap sluit tevens beter aan bij de bekostigingssystematiek van het ministerie. Studenten die zich niet fulltime willen of kunnen committeren aan een bachelor-studie hebben op deze manier ook toegang tot het bestuderen van de Limburgse taal. Bovendien kunnen ze de Limburgse taal in dit geval combineren met hun primaire bacheloropleiding, wat het macrodoelmatige vraagstuk omtrent aansluiting op de (lokale) arbeidsmarkt op minderlange termijn realistischer maakt.

7.3 Limburgs voor niet-Limburgssprekenden

Op basis van de gesprekken met de betrokkenen stellen we vast dat de voorzieningen voor volwassenen uitsluitend gebaseerd zijn op lokale initiatieven. Bij deze initiatieven blijft samenwerking tussen gemeenten tot nu toe grotendeels uit. In onderstaande paragrafen gaan we hier verder op in.

Lokaal, maar in samenhang en met centrale coördinatie

Anno 2024 wordt er op verschillende plekken in Limburg *Leef Limburgs* aangeboden voor volwassenen die de Limburgse taal machtig willen worden. [28] De cursussen worden door lokale partijen georganiseerd, maar maken allen (voor een deel) gebruik van hetzelfde materiaal. Bovendien staan de docenten van Leef Limburgs onderling met elkaar in contact. Hierdoor vindt ook kennisuitwisseling tussen de verschillende aanbieders plaats.

Inhoudelijk is de leergang met name gericht op de regio waarbinnen deze gegeven wordt. Echter, er is ook aandacht voor de diversiteit van het Limburgs. Middels luister- en spreekvaardigheid en audio- en beeldmateriaal worden volwassenen wegwijs gemaakt in het Limburgs. Daarnaast komt onder andere ook regionale cultuur, literatuur, geschiedenis en muziek aan bod.

Concluderend loopt het op het gebied van volwassenonderwijs gestaag. In tegenstelling tot wat betrokkenen vertellen is er contact tussen de lokale initiatieven en is er ook één overkoepelend orgaan – Hoes veur 't Limburgs – betrokken, die de aanmeldingen van cursisten én potentiële docenten verzameld, een overzichtsagenda publiceert en informatie over nieuwe geschikte locaties in kaart brengt. **Aangezien de financiering voor het Hoes onder andere op de begroting van de provincie staat, heeft de provincie op dit gebied geen aanvullende acties te nemen.**

7.4 Limburgs in de media

Op basis van de gesprekken met betrokkenen blijken media weinig tot geen aandacht te besteden aan de Limburgse taal in hun verslaggeving/-legging. Met name de geschreven media houdt zich hiervan afzijdig. In de volgende paragrafen staan we hierbij stil.

Wel degelijk mogelijkheid tot beïnvloeding

Overheden moeten terughoudend zijn met de beïnvloeding van de vrije (druk)pers wegens grondwettelijke redenen. Bovendien zijn overheden zelf van mening dat de journalistieke onafhankelijkheid moet worden gerespecteerd.

[28] In Echt, Heerlen, Roermond en Venlo, en later ook in Kerkrade, Maastricht, Panningen, Sittard en Weert.

Taalbeleid is echter geen onderdeel van redactionele vrijheid, terwijl dit in de praktijk door omroepen wel wordt geopperd.[29] Dit betekent dat het gebruik van de Limburgse taal middels het opnemen van een taalquotum in de Mediawet – evenals het geval is voor de Friese taal – zou kunnen worden afgedwongen.[30] De Mediawet is echter een nationale wet die zonder steun van de Rijksoverheid – en dus een erkende Deel III-status – niet kan worden aangepast.

Beïnvloeding in plaats van verplichting is wél mogelijk op grond van de Mediawet.[31] Decentrale overheden kunnen het Commissariaat voor de Media – als hoeder van de Mediawet – adviseren in de toekenning en verlenging van uitzendlicenties voor regionale en lokale omroepen. In een recent gepubliceerd artikel stelt Dr. Michielsen-Tallman (2024) dat de provincie Limburg het gebruik van het Limburgs als vereiste in haar advies zou kunnen opnemen. Michielsen baseert dit op het argument dat het media-aanbod representatief moet zijn voor de belangrijkste maatschappelijke, culturele, religieuze en geestelijke stromingen binnen de betreffende provincie of gemeente, en dat het aanbod tevens moet voldoen aan de maatschappelijke behoeften van de provincie, gemeente of het deel daarvan waarop het zich richt.

Concluderend stellen wij vast dat provincies en gemeenten geen verplichtingen kunnen stellen rondom het gebruik van het Limburgs in de media zonder Deel III-status. Wel kunnen ze het gebruik van het Limburg stimuleren door in gesprek te gaan met het Commissariaat voor de Media op basis van de Mediawet. Dit vraagt mogelijk aanvullend onderzoek naar maatschappelijke behoeften om te voldoen aan zowel het behoeftecriterium als het representatiecriterium zoals hierboven omschreven.

[29] Michielsen-Tallman, Y. (2024). Visie- en realiseringsdocument Limburgse taal.
[30] Mediawet: Artikel 2.122:1 en 3.24:1

7.5 Limburgs in de bestuurlijke context

Tijdens de gesprekken met betrokkenen wordt veelal geopperd dat het gebruik van de Limburgse taal binnen de bestuurlijk context onmogelijk is zonder wijziging van nationale wetgeving. Dit klopt voor een gedeelte omdat de Algemene Wet Bestuursrecht (Awb) vereist dat er door bestuursorganen en ambtenaren Nederlands wordt gesproken. Echter, de Awb biedt ook enkele mogelijkheden om wél de Limburgse taal te gebruiken. In de volgende paragrafen wordt dit uiteengezet.

Het Limburgs op overheidsniveau

In de bestuurlijke context kan bevordering van gebruik van de Limburgse taal plaatsvinden zonder dat dit een nationale wetswijziging vereist. In hoeverre dit reeds plaatsvindt – met name verbaal – bepaalt ook de kosten die komen kijken bij een vaststelling ervan.

Dit betekent dat in de bestuurlijke context doelstellingen en ambities aan de voorkant moeten worden geformuleerd. Concreet behoort de provincie antwoord te geven op de vraag: In hoeverre reikt onze ambitie om het gebruik van het Limburgs in de bestuurlijke context te laten doorklinken? Dit kan bijvoorbeeld worden ingevuld door het toestaan van het gebruik van de streektaal in fysiek of telefonisch contact tussen overheid en inwoners, door symbolisch één of meerdere provinciale vergaderingen te organiseren waarin de Limburgse taal is toegestaan, of door het gebruik van de Limburgse taal toe te staan tijdens debatten waarbij het onderwerp hierop aansluit.[32]

Het gebruik van het Limburgs in verbaal contact tussen bewoners en ambtenaren kan zonder directe kosten worden

[31] Mediawet: Artikel 2.61
[32] Waarvoor een motie in april is aangenomen

doorgevoerd. Dit vraagt echter dat er medewerkers beschikbaar zijn die de streektaal minimaal kunnen verstaan en idealiter kunnen spreken. Indien dit niet het geval is, kan er budget vrij worden gemaakt voor ambtenaren van de gemeenten en provincies om toegang te krijgen tot een cursus Limburgs. Daarbij geldt de kanttekening dat het volgen van zo'n cursus op vrijwillige basis geschiedt en het gebruik van het Nederlands door ambtenaren, bestuurders en bewoners niet mag worden uitgesloten.

Het gebruik van het Limburgs tijdens vergaderingen en debatten ligt complexer. Hoewel het gebruik van de streektaal tijdens vergaderingen en debatten niet verboden is, is het alleen toegestaan als iedereen het kan begrijpen[33]. Dit betekent dat er ten alle tijden toegang moet zijn tot vertolking en vertaling.

Aan zo'n ambitie zijn kosten verbonden, waarvan de hoogte afhankelijk is van het ambitieniveau van de provincie. Zo is een van te voren georganiseerde en afgestemde inbreng gemakkelijk en vrijwel kosteloos te vertalen. Spontane bijdragen en reacties vanuit de zaal of de aanwezigheid van livepubliek maken het proces van vertalen en vertolken echter lastiger en kostbaar.

Reeds lopend onderzoek naar mogelijkheden

Om antwoord te geven op de vraag in hoeverre het gebruik van het Limburgs in de bestuurlijke context moet doorklinken, voert een groep Provinciale Statenleden een onderzoek uit naar manieren waarop de Limburgse taal op creatieve manier kan worden aangehaald tijdens vergaderingen en debatten. In oktober presenteert de groep de onderzoeksresultaten en presenteren de leden wat wel én wat niet realistisch is wat betreft het gebruik van het Limburgs binnen de bestuurlijke context.

Samenvattend kunnen we vaststellen dat het de provincie en gemeenten vrij staat de Limburgse taal te gebruiken in verbaal contact met haar burgers. Dit vereist dat zij ambtenaren in dienst hebben die de streektaal beheersen, dat zij hen een cursus Limburgs aanbieden indien dit niet het geval is en dat het gebruik van het Nederlands niet wordt uitgesloten. Wat betreft het verbale contact tussen ambtenaren en bestuurders onderling – tijdens vergaderingen en debatten – zal de provincie allereerst doelstellingen en ambities onderling moeten afstemmen. Het gebruik van de Limburgse taal heeft afhankelijk van het ambitieniveau een kostenplaatje. Daarbij is het aan te bevelen om het lopende onderzoek van de Statenleden naar gebruik van de streektaal binnen de bestuurlijke context af te wachten.

[33] Algemene wet bestuursrecht: Artikel 2:6 (lid 2).

HOOFDSTUK 8

Het Limburgs kan zonder wetswijzigingen kwalificeren voor de Deel III-status

Deel III van het Europees Handvest bestaat uit 7 verschillende artikelen die verschillende domeinen van het publieke leven beslaan. De artikelen variëren onderling in grootte en in prioriteit. In dit hoofdstuk zullen de artikelen op achtereenvolgende volgorde worden behandeld. Er zal worden gekeken naar de mogelijkheden voor de provincie Limburg om het Limburgs aan de hand van Deel III van het Europees Handvest meer in de samenleving te verankeren.

Voor het vergaren van een Deel III-status onder het Europees Handvest, moet er in totaal aan minimaal 35 leden worden voldaan. Daarnaast gelden er ook minima voor de individuele artikelen. Om inzichtelijk te maken aan hoeveel leden er minimaal moet worden voldaan (per artikel), hebben wij een scorevel opgesteld (zie bijlage 5).

In dit hoofdstuk zal er aan de hand van het scorevel worden omschreven wat de provincie en het Rijk kunnen doen om te komen tot het minimum aantal punten voor het realiseren van een Deel III-status voor de Limburgse taal onder het Europees Handvest. Voor al deze onderdelen geldt dat het noodzakelijk is dat er voldoende geld beschikbaar is om deze maatregelen te kunnen treffen. Wij baseren de inschattingen van de scores op literatuuronderzoek en gesprekken en bijeenkomsten met personen en (belangen)organisaties die zich bezighouden met de Limburgse taal en cultuur. Het denken in termen van een minimumpakket is ook vanuit strategisch oogpunt belangrijk, omdat hierdoor gerichte inzet geleverd kan worden (op speerpunten) en weerstanden (die kunnen optreden bij echt lastige punten) worden voorkomen.

De vraag of de aanvraag wordt gehonoreerd, hangt overigens niet af met de mate waarin kan worden voldaan aan de Deel III-vereisten, maar hangt af van de uitgangspunten (lees: principes) in het beleid van de rijksoverheid. Wij zijn er voor dit hoofdstuk van uit gegaan dat het zinloos is om op alle onderdelen van deel III te willen 'scoren' zolang het onzeker is of de rijksoverheid een aanvraag zal willen ondersteunen. Beter is het dan om te gaan voor een 'minimumpakket' en eerst af te wachten of de rijksoverheid überhaupt steun wil verlenen. Het idee om te denken in termen van een minimumpakket hebben wij opgedaan in overleg met betrokkenen bij de aanvraag voor de Deel III-erkenning van het Nedersaksisch (zie hoofdstuk 6).

In de oorspronkelijke aanvraag voor de Deel II-status (daterend 1996) werd er alvast vooruitgeblikt op maatregelen die getroffen zouden kunnen worden ter behoeve van het behalen van een Deel III-status voor het Limburgs. Volgens deze aanvraag zouden deze maatregelen "kunnen worden onderschreven zonder dat zulks meer zou inhouden dan een (budgettair vrijwel neutrale) bevestiging van de grotendeels reeds bestaande praktijk". De scores die wij in dit

hoofdstuk per artikel toekennen, komen grotendeels overeen met de bevindingen uit deze aanvraag.

Met dit hoofdstuk willen wij handvatten en vertrekpunten geven aan de provincie, om zo overzicht en focus te creëren voor de vervolgstappen voor een meer en breder gesproken Limburgs, zonder dat hier wetswijzigingen voor nodig zijn.

Artikel 8. Onderwijs

Onder Artikel 8 kan het Limburgs in verschillende gradaties worden geïmplementeerd op de verschillende onderwijslagen. Artikel 8 behandelt (a) de voorschool tot aan (e) universitair en hoger onderwijs en (f) volwassenonderwijs en permanent onderwijs. Per onderwijstype kan er aan het artikellid worden voldaan door het onderwijs volledig, gedeeltelijk of op verzoek in het Limburgs aan te bieden. Indien dit (juridisch) niet mogelijk is, dient het gebruik van het Limburgs te worden aangemoedigd en/of worden toegestaan.

Het wordt omschreven als een overheidstaak om het gebruik van het Limburgs in het onderwijs enerzijds te stimuleren en anderzijds te faciliteren en te financieren. Hierbij is het van belang dat het gebruik van het Limburgs op het onderwijs geen afbreuk mag doen aan het onderwijs in het Nederlands. Daar waar nodig moet de overheid voorzien in basisopleiding en bijscholing van docenten in het Limburgs. Voor een Deel III-status onder het Europees Handvest moet er worden voldaan aan minimaal drie leden (of letters daarvan) van Artikel 8.

Om (het gebruik van) het Limburgs in het onderwijs te verankeren, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Richt een toezichthoudend orgaan op dat het Limburgse taalbeleid op het onderwijs (ten minste van voorscholen tot en met technisch onderwijs en beroepsonderwijs) vormgeeft, doelen stelt, monitort en controles uitvoert. Dit orgaan houdt ook oog op de bestaande wet- en regelgeving omtrent het (voldoende) gebruik van het Nederlands in het onderwijs. Een randvoorwaarde voor het functioneren van dit toezichthoudende orgaan, is een commitment van scholen, leerkrachten en ouders om (mee) te werken aan de praktische uitvoering. De vorming van dit orgaan begint bij een sterke coalitie tussen scholen en overheden.
- Stimuleer dat het Limburgs een vaste plaats krijgt binnen het curriculum van de Limburgse pabo’s, zodat docenten deze kennis (en lesplannen) mee kunnen nemen naar het primair en het voortgezet onderwijs. De provincie kan dit niet afdwingen (zij zijn niet competent wat betreft de curriculae van de pabo’s, maar met bestuurlijk overleg en met financiële impulsen is er wellicht wel een en ander te bereiken. Het hierboven genoemde orgaan kan hier eventueel over adviseren.
- Zorg ervoor dat er taallessen Limburgs worden aangeboden voor volwassenen én docenten in meerdere Limburgse gemeenten. Ook hierin kan het toezichthoudend orgaan een rol spelen. Zoals te lezen is in hoofdstuk 7 is er op dit moment al sprake van Limburgse taallessen voor volwassenen, maar op het gebied van onder andere organisatie, onderlinge samenwerking en huisvesting kunnen de provincie, gemeenten en eventueel het toezichthoudend orgaan ondersteunen.
- Stel in samenwerking met het hiervoor genoemde toezichthoudend orgaan en andere betrokken organisaties een curriculum of module op omtrent de Limburgse taal en cultuur voor het primair en het voortgezet onderwijs.

Met de invoering van bovenstaande maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal te voldoen aan 9 leden van Artikel 8 van het Europees Handvest, zonder dat de nationale wet- en regelgeving hiervoor hoeven te worden aangepast.

Artikel 8. Onderwijs		Punten
8.1 het gebruik van het Limburgs in het onderwijs		
a.	op voorscholen	1
b.	op primair onderwijs	1
c.	op voortgezet onderwijs	1
d.	op technisch onderwijs en beroepsonderwijs	1
e.	op universitair en ander hoger onderwijs	1
f.	op volwassenenonderwijs en permanente educatie	1
g.	aanbieden/stimuleren van onderwijs in de Limburgse geschiedenis en cultuur	1
h.	Limburgse basisopleiding en bijscholing van docenten	1
i.	het instellen van toezichthoudende organen	1
8.2 het aanbieden van onderwijs in het Limburgs buiten provincie Limburg		n.v.t.
Totaal		**9**

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten

In Artikel 9 wordt gesteld dat het gebruik van het Limburgs mondeling en/of schriftelijk in strafrechtelijke, civiele en administratieve procedures gebruikt dient te mogen worden. Mocht er hiervoor noodzakelijk gebruik moeten worden gemaakt van tolken en/of vertalingen, dan mogen hier geen extra kosten voor de betrokkenen aan worden verbonden. Het toestaan en het daar waar nodig faciliteren van het gebruik van het Limburgs in de rechtspraak geldt ook voor juridische documenten.

Vanwege het langdurige en complexe proces dat schuilt achter een wetswijziging die het Limburgs toe zou staan in de Nederlandse rechtspraak, raden wij het af om hier veel focus op te leggen. Hierbij moet wel vermeld worden dat er aan minimaal één lid (of letter daarvan) van Artikel 9 moet worden voldaan om te kwalificeren voor een Deel III-status onder het Europees Handvest.

Om (het gebruik van) het Limburgs een plaats te geven in de rechtspraak, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Stel binnen de Limburgse rechtbanken in Roermond en Maastricht een persoon of commissie verantwoordelijk voor het zo veel mogelijk maken van het gebruik van het Limburgs in de rechtspraak, binnen de lijnen van de Nederlandse grondwet. Zorg dat beide rechtbanken onderling goed communiceren en afstemmen in de vorm van een protocol met richtlijnen.
- Bepleit dat de rechterlijke macht in Limburg toestaat dat gedaagden het Limburgs mogen gebruiken in strafrechtelijke procedures. Tracht hierover bestuurlijke afspraken te maken. De provinciale overheid kan dit niet afdwingen, maar middels op overeenstemming gericht overleg wel bevorderen. Zorg dat de hierboven genoemde

verantwoordelijken bij de Limburgse rechtbanken erop toezien dat hier duidelijk over wordt gecommuniceerd met betrokkenen.
- Stel tolken en vertalers aan die, daar waar nodig en redelijk, stukken en verklaringen kunnen vertalen van en naar het Limburgs.

Met de invoering van de hiervoor genoemde maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal te voldoen aan 2 leden van Artikel 9 van het Europees Handvest, zonder dat hiervoor de nationale wet- en regelgeving hoeven te worden aangepast. Door deze maatregelen in te voeren, zal het gebruik van het Limburgs in de rechtspraak steeds meer worden genormaliseerd, wat noodzakelijk is voor het creëren van genoeg politiek draagvlak om uiteindelijke wetswijzigingen door te kunnen voeren en meer punten te scoren op Artikel 9 van het Handvest.

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten		Punten
9.1 het gebruik van het Limburgs in rechterlijke procedures		
a.	in strafrechtelijke procedures	1
b.	in civiele procedures	0
c.	in procedures voor de administratieve rechter	0
d.	waarborgen van geen extra kosten bij de noodzakelijke gebruikmaking van tolken en/of vertalers	1
9.2 het gebruik van het Limburgs in juridische documenten		
a.	juridische documenten mogen niet als ongeldig worden verklaard vanwege gebruik van het Limburgs	0
b.	juridische documenten mogen tegenover derden niet als ongeldig worden verklaard vanwege gebruik van het Limburgs	0
c.	juridische documenten mogen niet als ongeldig worden verklaard vanwege gebruik van het Limburgs, tenzij deze teksten op andere wijze worden verstrekt	0
Totaal		**2**

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

In Artikel 10 wordt het toestaan en faciliteren van het gebruik van de Limburgse taal binnen verschillende lagen van de bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten besproken. Het betreft hier onder meer het (schriftelijk) communiceren en reageren op burgers, het gebruik van het Limburgs bij debatten en vergaderingen binnen (het ambtelijk apparaat van) de Provinciale Staten en gemeenteraden en het aannemen van Limburgse achternamen.

Ook voor dit artikel geldt dat wij het afraden om te veel focus te leggen op de stappen die nodig zijn om het gebruik van het Limburgs (juridisch) te verankeren binnen bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten. Dit is om dezelfde redenen die wij geven bij Artikel 9 van het Handvest: achter dergelijke wetswijzigingen schuilt een lang en complex proces dat op dit moment niet genoeg politiek draagvlak heeft om te verwezenlijken. Ook voor Artikel 10 geldt dat er aan minimaal één lid (of letter daarvan) dient te worden voldaan voor een Deel III-status onder het Europees Handvest.

Uit een enquête die wij onder gemeenten hebben uitgezet, blijkt dat het Limburgs relatief veel op het gemeentehuis wordt gesproken. Met name in (mondeling) contact met burgers wordt het Limburgs gebruikt, maar het komt ook bij sommige gemeenten in de raadszaal voor. Op de enquête die wij hadden uitgezet om een globaal

beeld te krijgen van het gebruik van de Limburgse taal binnen Limburgse gemeenten, heeft ongeveer de helft van de gemeenten gereageerd. Voor een uitgebreider verslag, zie bijlage 9.

Om (het gebruik van) het Limburgs een plaats te geven binnen de bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Stel binnen de provincie en binnen individuele gemeenten bestuurders en ambtenaren verantwoordelijk voor het gebruik van het Limburgs intern en extern (in contact met burgers). Dit kan bijvoorbeeld door middel van het creëren van een portefeuille en/of het oprichten van een commissie.
- Bepleit bij de gemeenten en waterschappen dat het Limburgs mag worden gebruikt in mondeling contact met burgers (bijv. Limburgstalige loketten). Tracht hierover bestuurlijke afspraken te maken, bijvoorbeeld in de vorm van een convenant (nb: de provincie kan dit juridisch niet afdwingen). Stel de hierboven genoemde personen ook verantwoordelijk voor het opstellen van richtlijnen en protocollen omtrent het gebruik van het Limburgs bij deze bijeenkomsten en zorg ervoor dat hierover duidelijk wordt gecommuniceerd met alle betrokkenen. Voor deze maatregel is het wenselijk dat gemeenten (van vergelijkbare omvang) ook onderling communiceren over deze protocollen (bijvoorbeeld ook via de Vereniging van Limburgse Gemeenten), zodat het wiel niet steeds opnieuw hoeft te worden uitgevonden.
- Stel tolken en vertalers ter beschikking ter ondersteuning van de uitvoering van de voorgaande punten en zet actief in op het werven en gericht plaatsen van ambtenaren die het Limburgs meester zijn.
- Sta toe dat mensen hun achternaam officieel mogen wijzigen naar de Limburgse variant.

Met de invoering van de hiervoor genoemde maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal te voldoen aan 8 leden van Artikel 10 van het Europees Handvest, zonder dat de nationale wet- en regelgeving hoeven te worden aangepast. Ook voor dit artikel geldt dat door invoering van deze maatregelen het gebruik van het Limburgs zal worden genormaliseerd, wat het noodzakelijke draagvlak zal creëren om te komen tot uiteindelijke wetswijzigingen.

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten		Punten
10.1 het gebruik van het Limburgs binnen bestuurlijke districten		
a.	het gebruik van het Limburgs door bestuurlijke autoriteiten en/of ambtenaren (gesproken en/of schriftelijk)	1
b.	het beschikbaar stellen van tweetalige versies van algemeen gebruikte ambtelijke teksten en formulieren	0
c.	toestaan dat bestuurlijke autoriteiten documenten opstellen in het Limburgs	0
10.2 het steunen en/of aanmoedigen van gebruik van Limburgs in Limburg		
a.	het gebruik van het Limburgs binnen de regionale of plaatselijke autoriteit	1
b.	de mogelijkheid om aanvragen mondeling of schriftelijk in het Limburgs in te dienen	1
c.	de publicatie van officiële documenten in het Limburgs door regionale autoriteiten	0
d.	de publicatie van officiële documenten in het Limburgs door plaatselijke autoriteiten	0
e.	het gebruik van het Limburgs in debatten en vergaderingen door lokale autoriteiten	1

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Punten
f. het gebruik van het Limburgs in debatten en vergaderingen door regionale autoriteiten	0
g. het gebruik van Limburgse toponiemen (indien noodzakelijk gecombineerd met het Nederlands)	0
10.3 het gebruik van het Limburgs binnen openbare diensten	
a. het gebruik van het Limburgs waarborgen bij het verlenen van de dienst	0
b. toestaan verzoeken in het Limburgs worden beantwoord	0
c. toestaan dat verzoeken in het Limburgs worden ingediend	0
10.4 ter uitvoering van lid 2 en lid 3	
a. het beschikbaar stellen van tolken en/of vertalingen	1
b. de aanwerving en, waar nodig, opleiding van vereiste ambtenaren	1
c. inwilliging van verzoeken van ambtenaren, die bekend zijn met het Limburgs, om te worden aangesteld in Limburg	1
10.5 op verzoek mogen Limburgse achternamen worden gebruikt of aangenomen	1
Totaal	**8**

Artikel 11. Media

In Artikel 11 wordt er ingegaan op het oprichten, stimuleren en vergemakkelijken van verschillende vormen van media in het Limburgs. Dit artikel behandelt zowel het (mogelijk) oprichten van volledig Limburgstalige radio- en televisiezenders en een Limburgstalige krant, als het mogelijk maken en stimuleren van individuele Limburgstalige programma's en artikelen. Een belangrijk onderdeel van dit artikel is het te allen tijde beschermen van de vrijheid van pers en media.

Bij het behandelen van dit artikel is het belangrijk om te benoemen dat de voorbeelden van media enigszins achterhaald zijn. Het Europees Handvest werd opgesteld in 1992, een tijd waarin het internet nog niet voor het publiek toegankelijk was en sociale media nog niet bestonden. Hoewel radio, televisie en kranten nog steeds een belangrijke rol spelen in de maatschappij, moet de overheid zich ook verhouden tot de *digital age* waar wij ons nu in bevinden. Dit kan mogelijk van invloed zijn op hoe er het beleid omtrent de navolging en uitvoering van Artikel 11 wordt omgegaan. Zo zou het een goede maatregel kunnen zijn om een online platform voor Limburgse content op te richten, maar omdat dergelijke maatregelen op dit moment niet een hogere score onder Deel III van het handvest opleveren, zullen die nu niet worden behandeld.

Om (het gebruik van) het Limburgs een plaats te geven op de radio, televisie en in de krant, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Stel overheidssubsidies beschikbaar specifiek voor media die (gedeeltelijk) gebruikmaken van het Limburgs. Deze subsidies mogen enkel een toevoeging zijn op het bestaande subsidiestelsel en mogen in verband met de vrijheid van pers en media geen invloed hebben op het wel of niet toekennen van andere (bestaande)

subsidies. Deze aanbeveling is een herhaling van onze aanbevelingen in het voorgaande hoofdstuk.

- Stimuleer de productie van Limburgstalige programma's en artikelen door deze zo veel mogelijk te promoten. Dat kan bijvoorbeeld door middel van strategisch gebruik van eigen sociale media, websites en andere vormen van marketing en communicatie.
- Maak zo veel mogelijk gebruik van het Limburgs bij eigen media-uitingen van de provincie en gemeenten (o.a. nieuwsbrieven, reclames en overheidscampagnes).
- Bovengenoemde subsidies, stimulering en media-uitingen zouden onderdeel kunnen worden van de kunst- en cultuurportefeuille van bestuurders en ambtenaren binnen de provincie en gemeenten, maar zou ons inziens ook goed kunnen passen bij de portefeuille Limburgse Taal, zoals genoemd bij de maatregelen van Artikel 10.
- Bied opleiding en scholing in het Limburgs aan journalisten en andere medewerkers in de media. Deze scholing zou makkelijk onderdeel kunnen uitmaken van de scholing die onder de voorgaande artikelen zou worden aangeboden aan onder andere schooldocenten en ambtenaren.

Met de invoering van de hiervoor genoemde maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal aan 8 leden van Artikel 11 van het Europees Handvest te voldoen, zonder dat de nationale wet- en regelgeving hoeven worden aangepast.

Artikel 11. Media		**Punten**
11.1 (het oprichten van) Limburgse media		
a.	(het vergemakkelijken van) het oprichten van tenminste één radiostation en één televisiekanaal in het Limburgs, of voorzieningen treffen voor Limburgstalige programma's (in het geval van publieke omroep)	1
b.	het oprichten van tenminste één radiostation in het Limburgs, of het vergemakkelijken van het regelmatig uitzenden van radioprogramma's in het Limburgs	1
c.	het oprichten van tenminste één televisiekanaal in het Limburgs, of het vergemakkelijken van het regelmatig uitzenden van televisieprogramma's in het Limburgs	1
d.	de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in het Limburgs aanmoedigen en/of vergemakkelijken	1
e.	oprichting en/of instandhouding van tenminste één krant in het Limburgs, of de regelmatige publicatie van krantenartikelen in het Limburgs aanmoedigen en/of vergemakkelijken	1
f.	het dekken van extra kosten van (gedeeltelijk) Limburgstalige media	1
g.	ondersteunen van opleidingen in het Limburgs voor journalisten en andere medewerkers voor media	1
11.2 radio- en televisie-uitzendingen in het Limburgs uit buurlanden worden niet tegengehouden en er zijn geen beperkingen van de persvrijheid		1
11.3 de belangen van sprekers van het Limburgs worden vertegenwoordigd of meegenomen door de organisaties die verantwoordelijk zijn voor het beschermen van mediavrijheid en diversiteit		0
Totaal		**8**

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen

In Artikel 12 van het Europees Handvest komt de rol van het Limburgs bij culturele activiteiten en voorzieningen ter sprake. Onder deze culturele activiteiten en voorzieningen wordt verstaan: bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie.

Op dit moment worden meerdere leden van Artikel 12 nagevolgd door verschillende (vrijwillige) organisaties in Limburg. Hoewel deze organisaties goed werk verrichten, ligt er een belangrijke rol bij de provincie om de Limburgse culturele activiteiten en voorzieningen daar waar mogelijk te stimuleren en faciliteren.

Wij zien mogelijkheden voor het verankeren van (het gebruik van) het Limburgs in de samenleving, door taalbeleid onderdeel te laten uitmaken van cultuurbeleid. Op deze manier kunnen de provincie en gemeenten niet alleen erkenning geven aan het feit dat de Limburgse taal een belangrijk onderdeel is van het Limburgse cultureel erfgoed, maar worden er mogelijk ook deuren geopend voor (subsidieregelingen gericht op) culturele initiatieven in, met en over het Limburgs.

Om (het gebruik van) het Limburgs een plaats te geven bij culturele activiteiten en voorzieningen, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Stel overheidssubsidies beschikbaar specifiek voor organisaties die zich inzetten voor het gebruik van het Limburgs bij culturele activiteiten en voorzieningen. Denk hierbij ook aan specifieke residenties en beurzen voor kunstenaars, boekenbeurzen, culturele uitwisselingsprogramma's en cultuurfestivals.
- Stel overheidssubsidies beschikbaar specifiek voor het bevorderen van de toegankelijkheid en beschikbaarheid van Limburgstalige culturele activiteiten en voorzieningen door middel van vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling.
- Zorg ervoor dat bovengenoemde subsidies niet alleen eenmalige subsidies of projectsubsidies betreft, maar dat er ook voor de lange termijn geld beschikbaar wordt gesteld voor organisaties die bijvoorbeeld een archieffunctie vervullen.
- Maak zo veel mogelijk gebruik van de organisaties, kennis en netwerken die er op dit gebied al zijn. Hieronder vallen onder andere het Huis voor de Kunsten Limburg en andere culturele centra die zich richten op het behoud en gebruik van de Limburgse taal en cultuur.
- Neem als provincie een faciliterende rol in door de verschillende organisaties in Limburg die zich bezighouden met culturele activiteiten en voorzieningen in het Limburgs, met elkaar in contact te brengen. Ook hier kunnen bestuurders en ambtenaren met de portefeuille Limburgse Taal een belangrijke rol op zich nemen.

Met de invoering van de hierboven genoemde maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal aan 7 leden van Artikel 12 van het Europees Handvest te voldoen, zonder dat de nationale wet- en regelgeving hoeft te worden aangepast.

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen		Punten
12.1 culturele activiteiten en voorzieningen (bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie)		
a.	aanmoedigen en bevorderen van toegankelijkheid van uitingen en initiatieven die eigen zijn aan het Limburgs	1
b.	door middel van vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling de beschikbaarheid van deze werken bevorderen	1
c.	door middel van vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling de toegankelijkheid van deze werken bevorderen	1
d.	toezien op de integratie van kennis en gebruik van het Limburgs bij het organiseren of ondersteunen van diverse vormen van culturele activiteiten (door organen die daarvoor verantwoordelijk zijn)	1
e.	het treffen van maatregelen die bevorderen dat die organisaties beschikken over personeel dat het Limburgs volledig beheerst	0
f.	het rechtstreeks betrekken van Limburgssprekenden bij het organiseren van voorzieningen en culturele activiteiten	1
g.	aanmoedigen van de oprichting en/of vergemakkelijking van één of meer organen die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen en bewaren van Limburgse werken (en het presenteren of publiceren daarvan)	1
h.	het in het leven roepen van diensten voor vertaling en terminologisch onderzoek (indien nodig)	0
12.2 het aanmoedigen en/of aanbieden van passende culturele activiteiten en voorzieningen in (en voor) Limburg		1
12.3 het geven van een passende plaats aan het Limburgs en de Limburgse cultuur bij het voeren van een buitenlands cultuurbeleid		0
Totaal		**7**

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

Artikel 13 van het Europees Handvest beschrijft het gebruik, het verbieden en het beperken van het Limburgs bij verschillende aspecten van het economische en sociale leven. Hieronder vallen onder andere (interne) voorschriften en arbeidsovereenkomsten, het regelen van financiële zaken en sociale voorzieningen als ziekenhuizen en (bejaarden)tehuizen.

Met name binnen overheidsvoorzieningen kan de provincie een belangrijke rol spelen bij het vergemakkelijken en/of het aanmoedigen van het gebruik van het Limburgs. Hoewel meerdere leden van Artikel 13 een officiële wetswijziging of andere vorm van juridische afbakening vereisen, zijn er ook meerdere stappen die de provincie zelf kan nemen om het spreken van het Limburgs te bevorderen in het economische en sociale leven.

Om (het gebruik van) het Limburgs een plaats te geven in het economische en sociale leven, zien wij de volgende maatregelen als vertrekpunten:

- Creëer een duidelijke (beeld)taal vanuit de provincie als het aankomt op het gebruik van de Limburgse taal in het sociale en economische leven. Dit kan onder meer door middel van (Limburgstalige) reclame en campagnes, zoals benoemd onder de maatregelen bij Artikel 11.
- Zoek de samenwerking op met onder meer werkgeversverenigingen en andere (belangen)organisaties
- Faciliteer (bij)scholing in het Limburgs aan werknemers van sociale instellingen als ziekenhuizen en (bejaarde)tehuizen, zodat zij zorg in het Limburgs kunnen aanbieden.

Met de invoering van de hiervoor genoemde maatregelen zien wij de mogelijkheid om in totaal aan 4 leden van Artikel 13 van

het Europees Handvest te voldoen, zonder dat de nationale wet- en regelgeving hoeft te worden aangepast.

Artikel 13. Economisch en sociaal leven		Punten
13.1 het beperken/verbeiden van Limburgs in economische en sociale activiteiten in het hele land		
a.	verwijderen van alle wetten en regels die zonder gerechtvaardigde reden het gebruik van het Limburgs verbieden of beperken in het economische of sociale leven (met name in arbeidsovereenkomsten en in technische documenten zoals gebruiksaanwijzingen voor producten of apparaten)	0
b.	verbieden van het uitsluiten of beperken van het Limburgs in interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten	0
c.	verzetten tegen praktijken gericht op ontmoediging van het gebruik van het Limburgs bij economische of sociale activiteiten	1
d.	vergemakkelijken en/of aanmoedigen van het gebruik van het Limburgs bij economische of sociale activiteiten	1
13.2 het gebruik van het Limburgs bij economische en sociale activiteiten		
a.	mogelijk maken van het gebruik van Limburgs bij het opstellen van betalingsopdrachten of andere financiële documenten	0
b.	organiseren van activiteiten ter bevordering van het gebruik in het Limburgs bij economische en sociale sectoren die rechtstreeks onder het toezicht van de overheid staan	1
c.	waarborgen van behandelen van personen in het Limburgs bij sociale voorzieningen (ziekenhuizen, bejaardentehuizen, andere tehuizen)	1
d.	verzekeren dat veiligheidsinstructies tevens in het Limburgs beschikbaar zijn	0
e.	ervoor zorgen dat informatie over consumentenrechten beschikbaar is in het Limburgs	0
Totaal		**4**

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

Het laatste artikel van het Europees Handvest beschrijft kort de grensoverschrijdende uitwisselingen op het gebied van het Limburgs. Hieronder vallen enerzijds het opstellen van overeenkomsten met andere gebieden waar het Limburgs wordt gesproken (België en Duitsland) en anderzijds het stimuleren en/of vergemakkelijken van grensoverschrijdende samenwerking met deze gebieden. Artikel 14 is het enige artikel van het Handvest waarvoor niet aan een minimum aantal leden hoeft te worden voldaan om in aanmerking te komen voor een Deel III-status.

Omdat wij op dit moment niet de meerwaarde zien van grensoverschrijdende uitwisselingen op het gebied van het Limburgs, stellen wij voor dat hier voorlopig geen maatregelen voor worden getroffen. Hoewel ongeveer 30% van de Limburgssprekenden in België en Duitsland woont, ligt de prioriteit op dit moment op het stimuleren van een meer en breder gesproken Limburgs binnen de Nederlandse landsgrenzen.

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen		Punten
14.1 grensoverschrijdende uitwisselingen		
a.	het maken van (nieuwe) afspraken met andere gebieden waar het Limburgs wordt gesproken om contacten tussen sprekers te stimuleren (op het gebied van cultuur, onderwijs, informatie en opleidingen)	0
b.	het stimuleren en/of vergemakkelijken van samenwerking over de grens heen (vooral tussen regionale en lokale overheden)	0
Totaal		**0**

Conclusie: naar onze inschatting kan in totaal aan 38 leden van Deel III worden voldaan

Op basis van onze analyse van Deel III komen wij tot de conclusie dat het voor de provincie Limburg ook mogelijk is om te kwalificeren voor een Deel III-status onder het Europees Handvest. Wij hebben uitgerekend dat Limburg met een stevige inspanning op 38 leden van Deel III kan scoren, 3 punten boven het minimumaantal leden waaraan moet worden voldaan.

De Deel III-status voor het Limburgs kan worden bereikt zonder dat daar veranderingen in de nationale wet- en regelgeving voor nodig zijn. Juridische medewerking van de rijksoverheid is namelijk niet noodzakelijk voor een Deel III-erkenning. Hiermee zeggen wij niet dat dergelijke wijzingen niet van betekenis zouden zijn; vanwege de formele erkenning en daarmee samenhangende ondersteuning die ermee tot uitdrukking wordt gebracht zouden wetswijzigingen een groot verschil kunnen maken.

De vraag of een aanvraag wordt gehonoreerd hangt niet af van de mate waarin kan worden voldaan aan de Deel III-vereisten, maar hangt af van de uitgangspunten (lees: principes) in het beleid van de rijksoverheid. Uit overleg met betrokkenen bij de aanvraag voor de Deel III-erkenning van het Nedersaksisch (zie hoofdstuk 6) trekken wij de belangrijke les dat het zinloos is om op (bijna) alle onderdelen van Deel III te willen ‘ scoren’.

De eerste stappen om te komen tot een Deel III-status voor het Limburgs kunnen alleen worden gezet met voldoende financiële middelen. Zonder financiële overheidssteun zal het niet mogelijk zijn om de nodige personen aan te nemen, mensen om- of bij te scholen, subsidies toe te kennen, commissies aan te stellen of instituten op te richten. Dergelijke stappen zijn noodzakelijk om aan voldoende punten te voldoen om te kwalificeren voor een Deel III-status. voor het Limburgs.

Wij adviseren om met name in te zetten op de domeinen onderwijs, openbare diensten, media en culturele activiteiten voorzieningen om te komen tot een Deel III-status voor het Limburgs. Zoals hieronder in het overzicht te zien is, zien wij vooral kansen om veel te scoren op Artikelen 8, 10, 11 en 12. Met een goede inzet en voldoende financiële en bestuurlijke ondersteuning zien wij voor de provincie binnen deze domeinen de grootste mogelijkheden.

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al werd gesteld, zijn de maatregelen en bijbehorende puntentelling slechts een inschatting. Het is aan de provincie om nu de eerste stappen te zetten voor een breder en meer gesproken Limburgs, die mogelijk zou kunnen leiden tot wijzigingen in de nationale wet- en regelgeving en/of een Deel III-status onder het Europees Handvest.

Artikel	Minimum	Punten
8. Onderwijs	3	9
9. Rechterlijke autoriteiten	1	2
10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	1	8
11. Media	1	8
12. Culturele activiteiten en voorzieningen	3	7
13. Economisch en sociaal leven	1	4
14. Grensoverschrijdende uitwisselingen	0	0
Totaal	**35**	**38**

HOOFDSTUK 9

Medewerking verkrijgen van het Rijk vergt druk vanuit een brede en duurzame coalitie

In hoofdstuk 5 noemden we vijf factoren die van invloed zijn op het niet-erkenningsbeleid van de rijksoverheid met betrekking tot Deel III-aanvragen:

- Het standpunt van de Nederlandse Taalunie: in het Nederlandse taalgebied zijn geen andere streektalen dan het Fries (en – op Bonaire - het Papiamento).
- De wens om de rijksuitgaven te beheersen.
- Angst voor regeldruk.
- Het proportionaliteitsbeginsel
- Gebrek aan politiek-maatschappelijke druk.

Het beleid van de rijksoverheid zal, zo is onze inschatting, niet snel wijzigen. Alleen grote politiek-maatschappelijke druk kan er mogelijk toe leiden dat dat er anders tegen de diverse factoren aangekeken zal worden. Het verkrijgen van een Deel III-status voor het Limburgs zal dus eerste en vooral afhangen van de mate waarin die politieke en maatschappelijke druk kan worden opgebouwd. Dat kan een lange weg zijn. Het voorbeeld van het Fries (zie tijdlijn op de navolgende pagina) laat zien dat het een lange weg van emancipatie kan vergen voordat een taal volwaardig wordt erkend. De weg die de Friezen aflegden begon in 1951 bij ‘Knuppelvrijdag’ en leidde via een aantal staatscommissies en juridische tussenstappen pas ruim vijftig jaar later (in 2014) tot de Wet op de Friese taal.

De les die de Friezen leren aan andere sprekersgroepen in Nederland is dat het belangrijk is om maatschappelijk draagvlak te hebben voor je doel én om politiek eensgezind te opereren, zowel binnen Provinciale Staten als ook in het contact met de gemeenten, de Raad van Europa (i.h.b. het Comité van Experts) en met geestverwanten op rijksniveau (denk aan Eerste en Tweede Kamerleden). Zonder zo’n brede coalitie die lang wordt volgehouden moet de kans dat het beleid van de rijksoverheid kan worden veranderd als uiterst gering worden ingeschat, zoals het Nedersaksische voorbeeld laat zien.

Als de politieke wil er in Limburg is om vol te gaan voor een erkenning onder Deel III van het Europees Handvest dan adviseren wij om:

9.1 Politiek

- Net als in Fryslân een Statencomité in het leven te roepen die in beslotenheid kan vergaderen en die tot één geluid komt wat betreft het te voeren beleid ten faveure van het Limburgs. De Statencomité

dient langjarig in stand te worden gehouden en liefst zonder al te veel partijpolitieke last te kunnen opereren.

9.2 Bestuurlijk

- Het ambtelijke apparaat dient toegerust te worden om de rol van aanjager/ontwikkelaar te spelen met betrekking tot een benodigde infrastructuur aan organisaties die de taalambities van de provincie ondersteunen.
- Met de gemeenten, de waterschappen en de rechtelijke macht in Limburg dient te worden samengewerkt (bijvoorbeeld in de vorm van bestuursovereenkomsten) om gezamenlijk doelen te stellen en ook de middelen in te zetten om die te verwezenlijken (zie de navolgende hoofdstukken).

9.3 Maatschappelijk

- De provincie Limburg moet samenspannen met belangrijke maatschappelijke sectoren zoals het onderwijs, de zorg en de cultuursector om ervoor te zorgen dat het gebruik van het dialect op alle niveaus van de Limburgse samenleving gaat leven. De roep om Deel III-erkenning zal daardoor als vanzelf steeds sterker worden. Dit vergt het smeden van een duurzame coalitie die – daartoe gesteund door een stevige infrastructuur (zie hiervoor) – gedurende een reeks van jaren de waarde van het Limburgs over het voetlicht blijft brengen. In het volgende hoofdstuk gaan we hierop nader in.

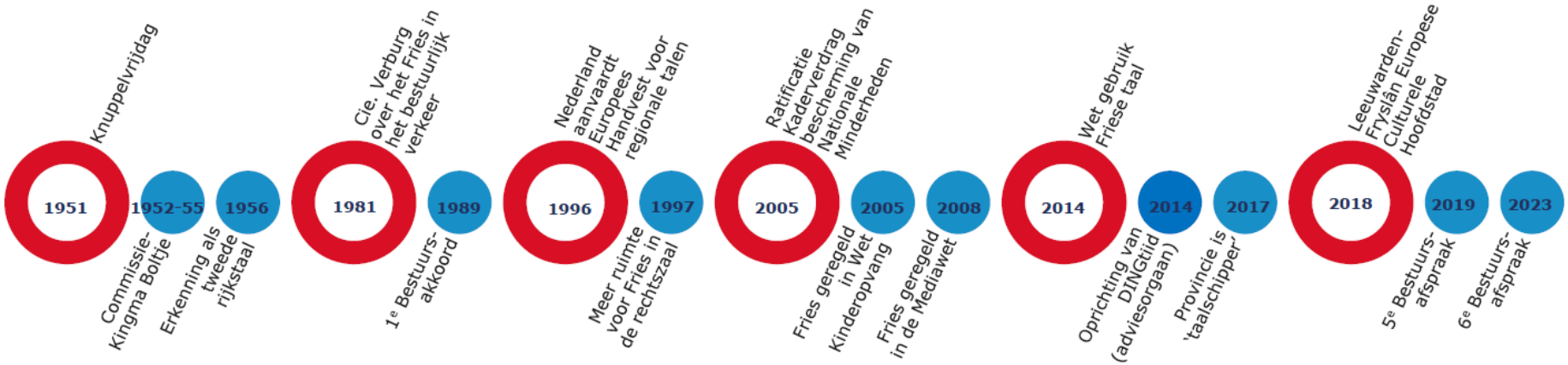

HOOFDSTUK 10

Een brede en duurzame coalitie vereist gecoördineerde actie

Van de drie domeinen van actie die we hiervoor identificeerden (politiek, bestuurlijk en maatschappelijk) is het maatschappelijke domein waarschijnlijk het meest weerbarstig. In ieder geval is de maatschappelijke sfeer het moeilijkst door het provinciebestuur te beïnvloeden.

Een langjarige bewustwordingscampagne is noodzakelijk om zowel een bestuurlijk als maatschappelijk draagvlak voor een meer en breder gesproken Limburgs te creëren. Een brede en duurzame maatschappelijke coalitie vergt dat het vuurtje onder de gezamenlijkheid stevig wordt opgestookt. Daarvoor is gecoördineerde actie onder leiding van een sturend politiek orgaan (Gedeputeerde Staten) onontbeerlijk.

De bewustmakingscampagne kan globaal twee hoofdlijnen kennen.

1. **Commitment opbouwen bij gemeenten, waterschappen, de rechtelijke macht, et cetera.** Hiertoe is overleg, overreding en het maken (en evalueren) van gemeenschappelijke afspraken noodzakelijk.
2. **Maatschappelijke organisaties mobiliseren met behulp van een daartoe ingerichte infrastructuur.** Deze zou bestaan uit (a) een adviserend en een uitvoerend orgaan (bijvoorbeeld in eerste instantie een commissie) wat betreft expertise over de Limburgse taal.

Voor een grote en brede publieke bewustmakingscampagne zijn verschillende stappen en elementen nodig om effectief te zijn. Hier geven we een overzicht van wat er tenminste nodig is:

a. Doelen en Kernboodschap

Duidelijke doelen: het is belangrijk om helder vast te stellen wat de campagne wil bereiken. In dit geval: zowel gedragsverandering (meer gebruik van het Limburgs), kennisoverdracht, het mobiliseren van steun, en ook simpelweg bewustwording.

Kernboodschap: gebruik een eenvoudige en pakkende kernboodschap die consistent kan worden gecommuniceerd. De boodschap moet aansluiten bij het brede publiek en duidelijk maken waarom het onderwerp belangrijk is.

b. Doelgroepsbepaling

Segmentatie van doelgroepen: bepaal wie er in het bijzonder bereikt moet worden. Dit kunnen specifieke leeftijdsgroepen, regio's, beroepsgroepen of andere sociale categorieën zijn.

Onderken hierbij dat verschillende doelgroepen op verschillende manieren reageren op communicatie. Bepaal welke boodschap, toon en kanalen voor elke groep het meest effectief zijn.

c. Multichannel Strategie

Een effectieve bewustmakingscampagne maakt gebruik van meerdere communicatiekanalen om zoveel mogelijk mensen te bereiken.

Traditionele media: tv, radio, kranten en tijdschriften kunnen brede demografische groepen aanspreken. Persberichten en interviews met experts kunnen hierbij helpen.

Sociale media: platforms zoals Facebook, Instagram, Twitter en YouTube zijn essentieel om snel een breed publiek te bereiken, vooral jongere generaties. Gebruik van video's, posts, infographics, en memes kan helpen om de boodschap aantrekkelijk en deelbaar te maken.

Website en blogs: een centrale website met gedetailleerde informatie, tools en middelen om de campagne te ondersteunen is belangrijk. Ook blogs van experts of bekende mensen kunnen bijdragen.

Evenementen en PR-activiteiten: publieke evenementen, zoals seminars, debatten, en conferenties, trekken media-aandacht en helpen het bereik van de boodschap te vergroten. Samenwerkingen met scholen, universiteiten of maatschappelijke organisaties zijn ook effectief.

Influencers en ambassadeurs: Het inzetten van bekende gezichten of invloedrijke figuren, zoals acteurs, artiesten, sporters, of opinieleiders, kan de boodschap extra kracht bijzetten.

d. Budget

Een groot en breed publiek bereiken vergt aanzienlijke financiële middelen. Het is belangrijk dat Provinciale Staten dit aspect onderkennen want de provincie Limburg zal deze kosten grotendeels moeten dragen (eventueel samen met gemeenten). Kosten kunnen bestaan uit:

- Advertentiekosten: Zowel op traditionele media als op sociale media.
- Productie van campagnemateriaal: Video's, advertenties, banners, brochures en posters.
- Evenementen en persbijeenkomsten: Organisatie van en promotie rond publieksevenementen.
- Salarissen: Voor campagnemedewerkers, PR-specialisten, en social media managers.
- Monitoring en evaluatie: Om de voortgang en effectiviteit van de campagne te meten.

e. Samenwerkingen en Partnerschappen

Het opbouwen van samenwerkingen met organisaties en instellingen zal de campagne versterken en helpen om meer middelen en expertise te benutten. Ook maatschappelijke groepen kunnen een waardevolle rol spelen in het vergroten van het bereik en de legitimiteit van de campagne.

f. *Call to Action* (CTA)

Concrete acties: belangrijk is om de Limburgers iets te doen te geven. Dit kan variëren van het ondertekenen van een petitie tot het deelnemen aan evenementen of het delen van content op sociale media.

Interactiviteit: online acties zoals challenges, polls, of wedstrijden zorgen ervoor dat inwoners zich betrokken voelen en de boodschap delen met hun netwerk.

g. Monitoring en Evaluatie

Tot slot: gebruik meetinstrumenten om te zien of de boodschap het beoogde publiek bereikt. Monitor het aantal websitebezoeken, likes en shares op sociale media, deelname aan evenementen en andere vormen van betrokkenheid. Op basis van feedback en monitoring kan de campagne worden bijgestuurd en geoptimaliseerd.

Een goed voorbeeld van een succesvolle campagne is de "#MeToo"-beweging, waarbij een krachtige kernboodschap via sociale media miljoenen mensen bereikte en discussie uitlokte in traditionele media. Het gebruik van sociale influencers, krachtige storytelling, en het feit dat mensen zelf actief deelnamen door hun verhalen te delen, droeg bij aan de impact.

Dit alles laat wel onverlet dat onderkend moet worden dat ook het strategisch inzetten van een grote, brede publieke bewustmakingscampagne uiteindelijk, zelfs als deze heel lang wordt volgehouden, onvoldoende kan blijken om de rijksoverheid over de streep te trekken wat betreft de Deel-III erkenning. Wat dan hoogstwaarschijnlijk wel wordt bereikt, is dat het gebruik van het Limburgs in de samenleving aanzienlijk wordt versterkt.

Om te voorkomen dat te lang (en mogelijk tevergeefs) voortgegaan wordt op de ingeslagen weg adviseren wij om voor elke inspanning waartoe wordt besloten ook direct een evaluatiemoment te bepalen.

De kosten van een goede, door de overheid gelanceerde bewustmakingscampagne kunnen sterk variëren, afhankelijk van factoren zoals de doelstellingen, doelgroep, gebruikte media en duur van de campagne. In het algemeen liggen de kosten van een grootschalige bewustmakingscampagne in Nederland tussen de €1 miljoen en €10 miljoen of meer, afhankelijk van de complexiteit en het bereik van de campagne. Hier zijn enkele kostenfactoren:

1. Strategie en conceptontwikkeling: dit omvat onderzoek, planning, en creatief werk. Kosten kunnen variëren van €50.000 tot €500.000, afhankelijk van de betrokken bureaus.

2. Productie van materialen: het maken van video's, advertenties, en andere media kan aanzienlijk variëren. Een tv-commercial kan bijvoorbeeld tussen €100.000 en €500.000 kosten.

3. Mediabudget: de kosten voor het inkopen van zendtijd op tv, radio, print en online kunnen het grootste deel van het budget uitmaken. Voor een grote moet rekening worden gehouden met €500.000 tot enkele miljoenen euro's, afhankelijk van de mediakanalen en frequentie.

4. Digitale campagnes: online marketing (social media) is meestal goedkoper, maar voor een uitgebreide digitale campagne met influencers, banners en video-advertenties kan dit tussen de €100.000 en €1 miljoen liggen.

5. Evaluatie en metingen: het meten van het succes van de campagne (onderzoek, impactanalyses) kan tussen de €50.000 en €200.000 kosten.

Al met al zal een robuuste, goed uitgevoerde campagne met brede media-inzet al snel minimaal rond de €2-5 miljoen kosten.

HOOFDSTUK 11

Gecoördineerde actie slaagt alleen als het provinciebestuur voorop gaat

Een brede en duurzame coalitie die gecoördineerd tot actie komt vereist een centrale rol voor de provincie Limburg. Zolang de rijksoverheid niet overgaat tot een Deel III-erkenning is de provincie het orgaan dat absoluut het voortouw moet nemen. Dat geldt bestuurlijk maar geldt zeker ook maatschappelijk: geen enkel ander gremium heeft het gezag of de capaciteit om langjarig een gecoördineerde actie in stand te houden.

Wij adviseren de provincie om naar het voorbeeld van Fryslân een stevige infrastructuur tot stand te brengen die als het ware het fundament vormt onder de langjarige actie. Dat de provincie het niet alleen kan staat echte rook buiten kijf. Deze infrastructuur kan, eveneens naar het voorbeeld van Fryslân, uit de volgende onderdelen bestaan.

1. Een bestuurlijk coördinerend orgaan.

In Fryslân is dit de speciaal hiervoor ingerichte Statencomité. Limburg kan dit voorbeeld volgen.

2. Een adviesorgaan

In Fryslân is dit DINGtiid. Limburg beschikt nog niet over dit typ orgaan. De Road veur ’t Limburgs functioneert niet op deze wijze en heeft bovendien een opdracht die gedateerd is en een samenstelling die verversing behoeft (alleen al uit governance-overwegingen).

DINGtiid in Fryslân heeft als taak heeft om de gelijke positie van de Friese en Nederlandse taal in Fryslân te bevorderen. Ze doet dit door te rapporteren over de behoeften en de wensen ten aanzien van de Friese taal en cultuur in relatie tot (1) de Wet gebruik Friese taal, (2) het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden en (3) het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. DINGtiid kan rapporteren aan overheden, bestuursorganen en rechterlijke instanties, voor zover die in de provincie Fryslân gevestigd zijn dan wel de provincie Fryslân als werkgebied hebben. Verder adviseert DINGtiid aan de minister van Binnenlandse Zaken en aan Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân over de totstandkoming en de uitvoering van de Bestuursafspraak Friese taal en Cultuur en de uitvoeringsconvenanten. Naast deze wettelijke taken bevordert DINGtiid ook de maatschappelijke discussie over het Fries. DINGtiid publiceert onderzoeken, adviezen, rapportages, en schrijft brieven aan bewindslieden en partijen uit het veld. Daarnaast voert DINGtiid gesprekken met partners en belanghebbenden op het gebied van de Friese taal. Zo nu en dan worden die gesprekken in een breder verband georganiseerd en worden het rondetafelgesprekken, die zelfs het karakter van minisymposia kunnen krijgen.

Wij adviseren voor Limburg ook een soort DINGtiid in het leven te roepen, maar dan met een minder grote taakomschrijving. In essentie zal de waarde van het adviesorgaan moeten liggen in:

- Het geven van gevraagde en ongevraagde adviezen aan alle relevante organen en instanties.
- Het voeden van de maatschappelijke discussie.

3. Een instituut voor het promoten van de taal

In Fryslân wordt de rol van promotor vervuld door de Afûk. Deze organisatie bevordert op allerlei concrete manieren dat er in Fryslân meer en breder Fries wordt gesproken.

In eerste aanleg richtte de Afûk zich op het onderwijs, vandaar de naam (Algemiene Fryske Ûnderrjocht Kommisje.[34] Tegenwoordig richt de instelling zich breed op het stimuleren van de Friese taal en cultuur. De meest in het oog springende functie van de Afûk is die van boekhandel en cursusinstituut. De Afûk verkoopt boeken op het gebied van Friese taal en cultuur, en heeft ook een aanbod aan cd's en andere Friese artikelen. Sinds de oprichting organiseert de Afûk door de hele provincie verschillende niveaus cursussen Fries voor zowel Friestaligen als niet-Friestaligen. Het aanbod varieert van cursussen grammatica, schrijfvaardigheid, geschiedenis, spreekvaardigheid, leesvaardigheid tot spoedcursussen op maat en eduFrysk, de digitale leermethode Fries.

De Afûk biedt onderdak aan een uitgeverij, die jaarlijks tientallen boeken uitbrengt. Daaronder zijn leermiddelen over Friese taal, cultuur en geschiedenis, maar ook Friestalige romans, dichtbundels en kinderboeken. De Afûk is ook uitgever van het blad 'Heit en Mem' voor jonge ouders en opvoeders.

De Afûk beschikt verder over een taaladviesbureau met een vertaalafdeling die teksten van het Nederlands naar het Fries vertaalt en vice versa.

Verder doet de Afûk aan leerplanontwikkeling, zowel voor de eigen cursussen als voor het Friese taal- en cultuuronderwijs op scholen. Voor alle onderwijsniveaus: voorschools (0-4 jaar), primair basis onderwijs, voortgezet onderwijs en hoger onderwijs. Ook heeft de Afûk internationale connecties met andere minderheidstaalregio's en -organisaties op het gebied van taalpromotie en educatie, om kennis en expertise uit te wisselen met de Europese partners. De Afûk werkt samen met het Mercator Europees Kenniscentrum voor Meertaligheid en Taalleren en is lid van het NPLD (Network to Promote Linguistic Diversity) en ELEN (European Language Equality Network).

Andere bekende projecten van de Afûk zijn het voorlichtingsproject 'Tomke' over meertalige opvoeding van kleine kinderen en de Praat mar Frysk-campagne, dat zich richt op bewustwording bij Friezen van de Friese taal en identiteit en dat de meerwaarde van meertaligheid laat zien.

In Limburg heeft op 22 september 2024 de opening van **'t Hoes veur 't Limburgs** plaatsgevonden.[35] Het huis beoogt hét kennis- en expertisecentrum te worden over de Limburgse taal.[36] Als spin in het web zal 't Hoes contact onderhouden met een breed netwerk binnen het Limburgse taal-, culturele en maatschappelijke veld. Tevens wil 't Hoes

[34] Nederlands: algemene Friese onderwijscommissie
[35] Ruimtelijk ondergebracht bij het Huis voor de Kunsten in Roermond.

[36] 't Hoes veur 't Limburgs is in 2023 van start gegaan met een stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Limburgse taalorganisaties Veldeke Limburg, Raod veur 't Limburgs, Limbörgse Academie, Levende Talen Limburgs, de Vereniging Limburgse Dialect- en Naamkunde (VLDN), de Willy Dols Stichting en een vertegenwoordiging van de kinderopvang. 't Hoes zal zich in 2024 vormen tot een coöperatie.

als een actieve pleitbezorger gaan optreden van de voordelen van meertaligheid en het gebruik van de Limburgse taal in alle domeinen van de Limburgse samenleving. Ook zal ’t Hoes (educatieve) producten over en in de Limburgse taal ontwikkelen en ontsluiten in samenwerking met partners in het veld.

Het Hoes veur ’t Limburgs is in de kiem net zo’n soort (promotie-) organisatie als Afûk, alleen veel kleiner. Bedacht moet echter worden dat de Afûk al bijna 100 jaar bestaat en dat ’t Hoes pas onlangs is begonnen. Via de weg van de geleidelijkheid kan ’t Hoes verder uitgebouwd worden zodat na verloop van tijd een instituut kan ontstaan dat een krachtige motor vormt voor het gebruik van de Limburgse taal. Wat het opbouwen van dit stukje infrastructuur vraagt (behalve tijd) is steun en sturing van de provincie, bestendig beleid en voldoende financiële armslag.

In Noord-Nederland kent ’t Hoes een pendant in SONT, de koepel van ca. 20 streektaalorganisaties (stichtingen en verenigingen) in het Nedersaksisch taalgebied. SONT houdt zich bezig met advisering, het verzorgen van publicaties, het organiseren van bijeenkomsten en soms van symposia.

4. Een leerstoel en een bacheloropleiding

Zoals wij in hoofdstuk 7 al aangaven, is een verankering van aandacht voor de taal van belang in Het hoger Onderwijs ook een belangrijk infrastructureel element. Binnen de universiteit is er al sinds 2011 een leerstoel ‘Taalcultuur in Limburg’**.** De financiering voor deze leerstoel loopt echter af in 2027. Deze leerstoel richt zich op onderzoek, onderwijs en begeleiding van studenten met betrekking tot meertalig Limburg. Volgens het veld vraagt ontwikkeling van de streektaal minimaal een nieuwe leerstoel ‘Limburgse taal’ alsook een bachelor-opleiding Limburgs. De expertcommissie van de Raad van Europa adviseert overigens alleen de realisatie van een bacheloropleiding. Uit ons betoog in hoofdstuk 7 blijkt echter dat de oprichting van beide belangrijk is, wil een bacheloropleiding Limburgs duurzaam geborgd zijn.

Overigens heeft zoals gezegd de provincie geen directe invloed op de oprichting van een bacheloropleiding. Het is aan de universiteit om zo’n opleiding aan te bieden.

5. Een wetenschappelijk instituut

In Fryslân bestaat sinds 1938 de Fryske Akademy. Dit is een wetenschappelijk onderzoeksinstituut met betrekking tot de provincie Friesland en haar bevolking, taal en cultuur in de breedste zin. Er werken zo’n zestig mensen. In de door de Fryske Akademy gefaciliteerde werkverbanden zijn een paar honderd mensen actief. De omzet bedroeg in 2023 bijna € 4 mln. De Fryske Akademy telt drie

vakgroepen: geschiedenis en letterkunde, sociale wetenschappen, en taalkunde. Enkele grotere projecten van de Fryske Akademy zijn:

- het Frysk Wurdboek, Fries-Nederlands en Nederlands-Fries, waarvan inmiddels meer dan tien drukken uitgebracht zijn;
- het Woordenboek der Friese Taal, in 25 delen;
- het Historisch-Geografisch Informatiesysteem (HISGIS), waarin oude kadasterinformatie aan andere historische gegevens is gekoppeld;
- het Mercator Europees Kenniscentrum voor Meertaligheid en Taalleren, financieel ondersteund door de provincie Friesland en de gemeente Leeuwarden.

De grote boekproductie van de Fryske Akademy is mede aan de werkverbanden te danken. De werkverbanden bestaan uit wetenschappers en amateurs die gezamenlijk onderzoek doen of wetenschappelijke evenementen organiseren op terreinen waar de Fryske Akademy zelf niet aan toe komt. Actieve werkverbanden zijn bijvoorbeeld het Genealogisch Werkverband, het Musicologisch Werkverband en het Archeologisch Werkverband.

Daarnaast doet de Fryske Akademy contractonderzoek in opdracht van derden. Belangrijkste externe opdrachtgever is de Provincie Friesland, voor wie de Fryske Akademy bijvoorbeeld het bestaan van taalachterstanden in het lager onderwijs onderzocht. Ook droeg de Fryske Akademy bij aan het vervaardigen van een logopedische toets voor het Fries, waarmee de taalvaardigheid van jonge kinderen gediagnosticeerd kan worden. Tot dan toe werd ook voor Friestalige kinderen enkel met een Nederlandse diagnostische toets gewerkt.

In Limburg bestaat de Limbörgse Academie. Deze laat zich echter niet zonder meer met de Fryske Akademy vergelijken. Het doel van de Limbörgse Academie is de Limburgse taal in al haar variëteiten voor een groot publiek en taalonderzoekers digitaal toegankelijk en bruikbaar te maken. Daarnaast is de Academie actief met betrekking tot taalpolitiek en taalbeleid.

Door gratis digitale taalproducten te ontwikkelen, geeft de Academie aan de Limburgers meer digitale mogelijkheden in hun eigen Limburgse dialect. Op die manier wordt het Limburgs gemakkelijker digitaal te gebruiken en meer zichtbaar. Daarnaast geeft de Academie aan onderzoekers meer digitale mogelijkheden om het Limburgs te bestuderen. Voor het Limburgs Corpus zoekt de Academie teksten in alle Limburgse dialecten, al dan niet uitgegeven. Daarnaast geeft de Academie het Limburgs Woordenboek uit als website en app met informatie over Limburgse woorden en hun betekenissen, gebruik en uitspraak. De Limburg Catalogus van de Academie geeft een digitaal overzicht met 1700 taalkundige onderzoeken naar dialecten van de Limburgse taal. Via een gamified-learning taalapp (Speulentere Spelle) biedt de Academie aan moedertaalsprekers de kans om te leren schrijven in (de Maastrichtse variant van) het Limburgs.

De Limbörgse Academie schrijft NGO nota's aan de Raad van Europa en Nederlandse overheden betreffende de juridische status van de Limburgse taal onder het Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden en de mogelijkheden om taalbeleid te ontwikkelen onder Nederlands recht. De Limbörgse Academie publiceert voorts over de Limburgse taal en taalpolitieke ontwikkelingen. Ook informeert zij Nederlandse en Belgische nationale, regionale, lokale media over taalpolitieke en andere ontwikkelingen betreffende de Limburgse taal. Tenslotte lobbyt de Limbörgse Academie bij haar contacten bij de Raad van Europa en de Nederlandse overheden voor wettelijke verankering, een betere positie en taalbeleid voor de Limburgse taal.

In financiële zin en dus qua personele bezetting laat de Limbörgse Academie zich niet met haar Friese naamgenoot vergelijken.

6. Een museum over de geschiedenis van Limburg en het Limburgs

Het Limburgs Museum is er voor de cultuur en de geschiedenis van Limburg. Het museum verzamelt, toont en vertelt de verhalen van Limburg in drie musea: het Limburgs Museum in Venlo, het Limburgs Museum op Locatie en het Online Limburgs Museum. Het museum heeft zich ontfermd over de collectie Limburgensia van het verzamelaars-echtpaar Miep en Har Schillings: deze collectie omvat zo'n 3 à 4.000 banden aan oude boeken over Limburg (zie afbeelding).

Er zijn drie inhoudelijke themalijnen: identiteit, transformatie en Euregio. Ten aanzien van het thema identiteit vraagt het museum zich af: Wat is Limburg? Wie is de Limburger? Het gebruik van de taal speelt daarbij uiteraard een belangrijke rol. Bij alle activiteiten worden erfgoed en cultuureducatie ingezet.

In de komende jaren wil het museum verschillende projecten in gang zetten om het publiek breder over het Limburgs te informeren en actief in activiteiten van het museum te laten participeren.

7. Een actieve vereniging van liefhebbers

Veldeke Limburg is de provinciale koepel van 10 lokale kringen die over de hele provincie verspreid zijn. Elk van die kringen spant zich in om binnen zijn eigen stad of regio het plaatselijk dialect op de kaart te zetten. Dat doen ze door allerlei activiteiten te ontplooien, zoals dialect-cursussen, voorstellingen met cabaret of revue, excursies of wandelingen, dialect-avonden met sprekers of artiesten, het uitgeven van boeken in het dialect et cetera.

Interessant om vast te stellen is dat Veldeke als zelforganisatie geen evenknie heeft in Fryslân. In dit opzicht loopt Limburg dus voorop en beschikt ze over een (zelf)organisatie om te koesteren.

HOOFDSTUK 12

“Sjtök eur geld boe eur mónd is”

De titel van dit hoofdstuk is een pakkende vertaling van de Engelse uitdrukking ‘put your money where your mouth is’. Het is belangrijk dat ook in Limburg – en vooral bij het Limburgse provinciebestuur - deze uitdrukking gaat leven.

Wij hebben becijferd wat er nodig is om (a) een bewustmakings-campagne te starten (en gedurende een reeks van jaren vol te houden) en (b) om een infrastructuur op te bouwen.

Belangrijk om hierbij te onderkennen is dat de rijksoverheid voorlopig hieraan weinig zal bijdragen. Zolang er geen Deel III-status is, moet het overgrote deel van de financiële inspanning naar verwachting door de provincie Limburg worden geleverd, al kan worden geprobeerd om bijvoorbeeld gemeenten ook te laten bijdragen. Die zullen daar echter weinig voor voelen, onder meer gezien het feit dat ze liever eigen inspanningen ter bevordering van het dialectgebruik zullen willen financieren.

De provincie Limburg heeft dit jaar besloten om extra geld uit te geven voor het bevorderen van de Limburgse taal tot een bedrag van € 1,1 mln. Dat komt neer op een mooi symbolisch bedrag van € 1,- per inwoner. In de begroting waren reeds structurele uitgaven opgenomen voor Huis voor de Kunsten, Veldeke, ’t Hoes veur ’t Limburgs en de Raod veur ‘t Limburgs. Daarnaast is een aantal incidentele uitgaven voorzien, onder meer voor taalprojecten (subsidieregeling Erfgoed) en voor ’t Hoes vanaf 2023.

Fryslân besteedt in de periode 2025-2028 op jaarbasis ca. € 24 mln. aan taalbeleid. Een deel van dit budget (ruim € 8 mln.) gaat echter naar instellingen die zoals dat wordt genoemd ‘hybride activiteiten’ verrichten. Het gaat dan om Omrop Fryslân, Tresoar (het Regionaal Historisch centrum dat ook archieftaken uitvoert) en Fers, de provinciale ondersteuningsinstelling voor het openbaar bibliotheekwerk.

Puur naar taalactiviteiten gaat in 2025 rond de € 15 mln., in 2026-2027 rond de € 16 mln. en in 2018 weer rond de € 15 mln. Bijna € 6 mln. hiervan wordt bijgedragen door de rijksoverheid op basis van de *Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) 2024-2028* (zie bijlage 6). **De provincie Fryslân geeft zelf dus aan puur taal-ondersteunende activiteiten in 2025 ca. € 9 mln. uit. Dat is per inwoner van fryslan € 13,85**.[37]

In de periode 2021-2024 lag dit bedrag lager: toen gaf de provincie op jaarbasis ca. € 10,5 mln. uit, waarvan € 4,7 afkomstig was van het rijk in het kader van het bestuursakkoord 2021-2024 en € 5,8 mln. eigen geld was van de provincie (€ 8,95) .

Het moge duidelijk zijn dat Limburg met zijn huidige financiële inspanning ver achterblijft bij wat Fryslân uit eigen provinciale middelen bijdraagt. Wij denken evenwel dat niet het precieze bedrag relevant is, maar:

[37] Aantal inwoners van Fryslân in 2023: 650.000

- het signaal dat wordt afgegeven
- de richting die wordt ingeslagen en
- de mate waarin impulsen door de maatschappelijke organisaties kunnen worden geabsorbeerd.

In dit licht bepleiten wij voor de komende jaren een groeipad geënt op inhoud (wat is er nodig om het maatschappelijk draagvlak te versterken) en gerelateerd aan symbolische bedragen (een bepaald bedrag per inwoner) en een duidelijke relatie met wat er qua bewustmakingscampage en taalinfrastructuur tot ontwikkeling wordt gebracht. Nog belangrijker dan exacte bedragen is daarbij het ontwikkelingsperspectief dat provincie en instellingen voor ogen staat voor de diverse onderdelen van de beoogde taal-infrastructuur. Wij adviseren de provincie om met de diverse organisaties in overleg te treden en te bevorderen dat dergelijke ontwikkelingsperspectieven (bv voor een periode van 5 of 10 jaar) worden opgesteld.

Tot besluit van dit hoofdstuk (en dit rapport) een woord over de financiële bijdragen die al dan niet zijn te verwachten vanuit de rijksoverheid en Europa. Zoals we in dit rapport hebben toegelicht valt er van het Rijk voorlopig niets te verwachten vanwege de dominante beleidslijn van niet-erkenning van regionale talen.

De Europese Unie (EU) verstrekt wel fondsen voor het ondersteunen en bevorderen van minderheidstalen. Dit gebeurt via verschillende programma's en initiatieven, hoewel taalbeleid formeel gezien onder de bevoegdheid van de lidstaten zelf valt. De EU ziet het behoud van taalkundige diversiteit echter als een belangrijk onderdeel van het Europese erfgoed.

Enkele manieren waarop de EU bijdraagt aan de ondersteuning van minderheidstalen zijn:

1. Creative Europe-programma: dit programma financiert projecten op het gebied van cultuur en media, inclusief initiatieven die zich richten op minderheidstalen en de productie van cultureel materiaal in deze talen.

3. Erasmus: hoewel vooral gericht op onderwijs, biedt dit programma ook mogelijkheden voor financiering van projecten die taalkundige diversiteit bevorderen, waaronder minderheidstalen.

3. EU Cohesiefondsen en Interreg-programma's: via deze programma's kunnen regionale en lokale overheden projecten financieren die bijdragen aan het behoud van culturele en taalkundige diversiteit, waaronder minderheidstalen.

Hoewel er dus geen specifiek groot EU-fonds is dat exclusief gewijd is aan minderheidstalen, kunnen de genoemde EU-programma's worden aangewend om projecten te ondersteunen die het gebruik en de zichtbaarheid van deze talen bevorderen. Vaak is het daarbij wel zo dat cofinanciering is geboden. Om dit vliegwiel te laten draaien zal dus de provincie Limburg ook (en vaak eerst) moeten investeren.

BIJLAGE 1

Gesprekspartners

Voor dit onderzoek zijn wij in gesprek gegaan met de volgende personen en instanties.

Huis voor de Kunsten Limburg

Eeten, R. van – directeur-bestuurder

Mertens, Z. – adviseur (Limburgse) taal & letteren

Segers-Weusden, S. – adviseur (Limburgse) taal & letteren

Levende Talen Limburgs

Peeters, A. – secretaris

Limbörgse Academie

Michielsen, Y. – voorzitter

Limburgs Museum

Mennings, B – algemeen directeur

Provincie Limburg

Eijssen, J. – beleidsmedewerker Cultuur

Gardien, T. – beleidsadviseur Gedeputeerde Staten

Hoek, S. – beleidsadviseur Communicatie

Kuntzelaers, J. – gedeputeerde Cultuur & Erfgoed, Mobiliteit & Infrastructuur, Landbouw

Lemlijn, L. – beleidsmedewerker Cultuur

Beckers, F. – senior beleidsmedewerker Cultuur

Raod veur ’t Limburgs

Bergers, F. – raadslid

Heijenrath, H.C.L. – raadslid

Hout, R. van – voorzitter

Janssen-Rompen, K. – raadslid

Theelen, T. – streektaalambassadeur

Veldeke Limburg

Loo, E. van – docent en lesmateriaalontwikkelaar

Loo, R. van – voorzitter Provinciaal Bestuur

Brounts, B – communicatie Provinciaal Bestuur

Peeters, T. – secretaris Provinciaal Bestuur

Pluijmaekers, M. – Veldeke kring Roermond

Vereniging Limburgse Gemeenten

Houben, C. – Ambtelijk secretaris

Overig

Bloemhoff, H. – erelid van de Fryske Akademy, docent linguïstiek en toponimie, bestuurslid bij Streektalorganisaties Nedersaksisch Taalgebied (SONT)

Bruns, O. – muzikant (Opgeschaoren Troubadours)

Daemen, M. – vrijwilliger evenementen in Gennep

Erdinç, K. – dichter en beeldend kunstenaar

Heuts, F. – schreef zijn profielwerkstuk over het Limburgs

Jongen, T. – product designer, medebedenker en ontwikkelaar van het Limburgs Kwartet

Kortis, E. – creatief schrijver

Oosten, D. van den – vrijwilliger bij de Limbörgse Academie, redacteur en organisator van evenementen

Otten, R. – muzikant (Opgeschaoren Troubadours)

Rutten, T. – maker van *'t Zal d'r altied blie.ve krölle* (documentaire over het Genneps carnaval)

Simons, A – onderzoeker (grant van Hoes veur 't Limburgs)

Thijssen, E. – medebedenker en ontwikkelaar van het Limburgs Kwartet

Zeptner, L. – Limfluencer

BIJLAGE 2

Geraadpleegde documenten

Publicaties

Van Reydt, A., Het Limburgs als Schooltaal (2017).

Belemans, Pleidooi voor een Vlaams taalvariatiebeleid met en/of zonder Europees Handvest CETS 148 (2010).

Huis voor de Kunsten Limburg, Limburgse taal uitvoeringsprogramma 2020, aon de geng! (2020).

Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, KNAW-advies: investeer in en bachelor Fries met voldoende ondersteuning (2024).

Herweijer, M. en Jans, J.H., Nedersaksisch waar het kan. Een pragmatische uitwerking van Deel III Europees Handvest (2008).

Raod veur ’t Limburgs, Aanbevelingen taalbeleid Limburgs 2024-2025 (2024).

Raod veur ’t Limburgs, Toekomstig taalbeleid: de verduurzaming van het Limburgs (2020).

Michielsen-Tallman, Y., Nieuw Limburgs Taalbeleid: een convenant is drijfzand voor het Limburgs (2018).

Michielsen-Tallman, Y., Visie en realiseringsdocument Limburgse taal (2024).

Michielsen-Tallman, Y. en Van Laer, C., Implementation European Charter for Regional or Minority Languages Netherlands Responses to Recommendations for Immediate Action NGO Report on the Netherlands Responses regarding Limburgish (2024).

Overheidsdocumenten, beleidsdocumenten en wetgeving

Activiteiten Limburgse Gemeenten t.a.v. Limburgse Taal (Bo Lambrichts, 2024).

Advies inzake de erkenning van het Limburgs als streektaal (1996).

Convenant inzake de Nederlandse Erkenning van de Limburgse taal (2019).

Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (1992).

Het debat in de Tweede Kamer over het Nedersaksisch met minister Ronald Plasterk (toenmalig minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) vond plaats op 22 juni 2016.

Provincie Friesland, Bestuursafspraak Friese taal en Cultuur (2024).

Provincie Friesland, Taalnota Fansels Frysk 2025-2028 (2024).

Provincie Limburg, Mededeling portefeuillehouder inzake Evaluatie uitvoering Convenant Limburgse taal (2024).

Provincie Limburg, Beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027 (2024).

Rapportage door de expertcommissie voorgelegd aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa in overeenstemming met artikel 16 van het Handvest (2019).

Zevende rapportage van Nederland inzake het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (2021).

Algemene wet bestuursrecht, Landelijk Strafprocesregelement (2019), Mediawet (2008) en Wet op het primair onderwijs.

BIJLAGE 3

Is het Limburgs één taal?

Tijdens ons onderzoek bleek één vraagstuk in de gesprekken die we voerden heel weerbarstig: is het Limburgs in voldoende mate op te vatten als één taal? Is het voldoende homogeen?

Limburgs is de gemeenschappelijke naam voor een aantal onderling verwante taalvarianten die gesproken worden in het overgrote deel van Belgisch- en Nederlands Limburg, de Platdietse streek en aangrenzend Noordrijn-Westfalen. Het Limburgs kent geen gangbare standaardvorm, maar valt uiteen in meerdere varianten met eigen kenmerken.

Veldeke (de vereniging die zich inzet voor het behoud en de bevordering van de Limburgse taal, cultuur en tradities) zegt hierover: de grote variatie binnen het Limburgs komt doordat elk dorp of stad een eigen dialect kan hebben, maar deze dialecten delen veel kenmerken, zoals de klanken en de zinsbouw. Hierdoor ziet Veldeke het Limburgs als één taal met vele variëteiten, in plaats van compleet afzonderlijke talen. Dit past bij de bredere benadering van regionale talen, waarin variaties binnen een taal erkend worden zonder ze volledig als afzonderlijke talen te beschouwen.

Leonie Cornips, die als taalkundige is gespecialiseerd in dialecten en de Limburgse taal, heeft een genuanceerde visie op het Limburgs als taal. Ze erkent, net als Veldeke, dat er binnen het Limburgs een enorme dialectische variatie is, maar stelt zich kritisch op tegenover het idee om Limburgs als één taal te beschouwen. Cornips wijst erop dat de verschillende Limburgse dialecten sterk kunnen verschillen van plaats tot plaats, en dat het begrip "één taal" te simplistisch is voor een regio met zoveel verscheidenheid. Volgens haar is het Limburgs niet zomaar één taal, maar eerder een verzameling van dialecten die onderling verwant zijn, maar die vaak als afzonderlijke dialecten worden beleefd door de sprekers zelf. Ze benadrukt ook het belang van sociaal-culturele en politieke factoren in de erkenning en het definiëren van een taal.

In haar werk pleit Cornips voor meer erkenning en waardering van regionale talen en variëteiten zoals het Limburgs, ongeacht of deze officieel als een taal of een dialect worden bestempeld. Haar visie richt zich vooral op het belang van taaldiversiteit en de waarde die regionale taalvarianten hebben voor de identiteit van hun sprekers.

De Raod veur ’t Limburgs (adviesorgaan) beschouwt het Limburgs als één taal, ondanks de grote verscheidenheid aan dialecten binnen de regio. De Raod benadrukt dat het Limburgs een zogenaamde "pluricentrische taal" is. Dit betekent dat het Limburgs meerdere regionale varianten kent, maar dat deze varianten wel tot één taalfamilie behoren. De Raod veur 't Limburgs wijst erop dat de dialecten binnen het Limburgs veel gemeenschappelijke kenmerken delen, zoals bepaalde klankontwikkelingen en grammaticale structuren, die het onderscheiden van andere Nederlandse dialecten en van het Standaardnederlands. Net als Veldeke erkent de Raod dat er verschillen zijn tussen de lokale varianten, maar dat deze verschillen niet groot genoeg zijn om het Limburgs als meerdere talen te zien.

BIJLAGE 4

Artikel 7 Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (1992)

Artikel 7. Doelstellingen en beginselen

1. De Partijen baseren hun beleid, wetgeving en praktijk ten aanzien van regionale talen of talen van minderheden in de gebieden waar deze talen worden gebruikt en overeenkomstig de situatie van elke taal, op de volgende doelstellingen en beginselen:

   a. de erkenning van de regionale talen of talen van minderheden als uiting van culturele rijkdom;

   b. de eerbiediging van het geografisch gebied van elke regionale taal of taal van een minderheid ten einde te verzekeren dat bestaande of nieuwe bestuurlijke indelingen geen belemmering vormen voor de bevordering van de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid;

   c. de noodzaak van vastberaden optreden ter bevordering van regionale talen of talen van een minderheid ten einde deze te beschermen;

   d. de vergemakkelijking en/of aanmoediging van het gebruik van regionale talen of talen van minderheden, in gesproken en geschreven vorm, in het openbare en het particuliere leven;

   e. de instandhouding en ontwikkeling van banden, op de door dit Handvest bestreken terreinen, tussen groepen die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken en andere groepen in de Staat die een taal spreken die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt, alsmede de totstandkoming van culturele betrekkingen met andere groepen in de Staat die andere talen gebruiken;

   f. het voorzien in passende vormen en middelen voor het onderwijs in en de bestudering van regionale talen of talen van minderheden op alle daarvoor in aanmerking komende onderwijsniveaus;

   g. het verschaffen van voorzieningen om degenen die een regionale taal of taal van een minderheid niet spreken en die wonen in het gebied waar deze wordt gebruikt, in staat te stellen deze taal te leren indien zij dit wensen;

   h. de bevordering van studie en onderzoek van regionale talen of talen van minderheden aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen;

   i. de bevordering van passende soorten internationale uitwisselingen, op de door dit Handvest bestreken terreinen, voor

regionale talen of talen van minderheden die in identieke of soortgelijke vorm worden gebruikt in twee of meer Staten.

2. De Partijen verplichten zich tot het wegnemen, indien zij dit nog niet hebben gedaan, van alle ongerechtvaardigde vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur betreffende het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid en waarmede wordt beoogd de instandhouding of ontwikkeling van een zodanige taal te ontmoedigen of in gevaar te brengen. De aanneming van bijzondere maatregelen ten gunste van regionale talen of talen van minderheden, gericht op de bevordering van gelijkheid tussen de gebruikers van deze talen en de overige bevolking, of waarbij naar behoren rekening wordt gehouden met hun specifieke omstandigheden, wordt niet beschouwd als discriminerend optreden tegen de gebruikers van meer algemeen gebruikte talen.

3. De Partijen verplichten zich ertoe dat door passende maatregelen onderling begrip tussen alle linguïstische groepen van het land wordt gekweekt en in het bijzonder dat in de doelstellingen van in hun land gegeven onderwijs en opleiding de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van regionale talen of talen van minderheden worden opgenomen en dat de massamedia worden aangemoedigd hetzelfde doel na te streven.

4. Bij het bepalen van hun beleid ten aanzien van regionale talen of talen van een minderheid houden de Partijen rekening met de behoeften en wensen naar voren gebracht door de groepen die deze talen gebruiken. Deze groepen worden aangemoedigd indien nodig organen in het leven te roepen ten behoeve van het uitbrengen van advies aan de autoriteiten inzake alle aangelegenheden betreffende regionale talen of talen van minderheden.

5. De Partijen verplichten zich tot het op overeenkomstige wijze toepassen van de in het eerste tot en met het vierde lid genoemde beginselen op niet-territoriale talen. Wat deze talen betreft, worden de aard en de reikwijdte van de ter uitvoering van dit Handvest te nemen maatregelen evenwel op soepele wijze bepaald, indachtig de behoeften en wensen en met eerbiediging van de tradities en kenmerken van de groepen die de desbetreffende talen gebruiken.

BIJLAGE 5

Feiten en cijfers over het Limburgs

Driekwart van de Limburgers spreekt Limburgs. Van alle volwassen inwoners van de provincie Limburg spreekt 78% Limburgs. 67% geeft aan een van de Limburgse dialecten vloeiend te spreken en nog eens 11% zegt wel Limburgs te spreken maar dan gebrekkig. Dat lijkt heel wat maar de situatie is anders als we bekijken hoe het spreken van Limburgs onder jongeren eruit ziet.

Opvallende regionale verschillen in Limburgs spreken binnen de provincie. Als we de provincie onderverdelen in vier regio's (Westelijk Zuid Limburg, Oostelijk Zuid Limburg, Midden Limburg en Noord Limburg) dan blijken daar opvallende verschillen tussen te bestaan.

WhatsAppen wordt ook in het Limburgs gedaan. Menigeen voelt zich geremd door het gebrek aan duidelijkheid over de spelling van de Limburgse taal. Maar daardoor laat niet iedereen zich weerhouden. Van de jongere Limburgers tussen 18 en 35 jaar schrijft meer dan de helft dialect wanneer ze WhatsApp gebruiken met familie of vrienden.

Limburgers zijn zeer positief over de Limburgse taal. Meer dan 80% van de inwoners van de provincie Limburg staan positief tegenover de Limburgse taal. Een kleiner aandeel van 16% zegt neutraal tegenover het Limburgs te staan terwijl slechts een kleine minderheid van 4% negatief (3%) of heel negatief (1%) daar tegenover staat. Maar ook hier zien we weer verschillen tussen oudere en jongere Limburgers.

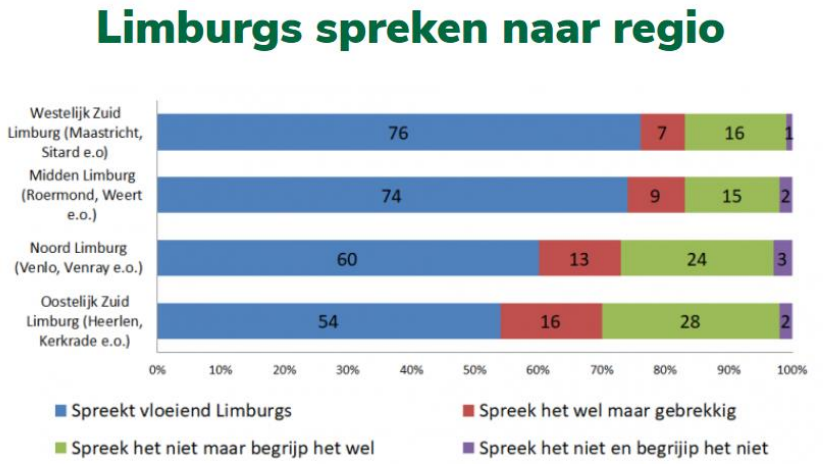

Bron: onderzoek van bureau R&M Matrix uit Sittard (2021) middels een representatieve steekproef van de Limburgse bevolking van 18 jaar en ouder.

BIJLAGE 6

Scorevel Deel III van het Europees Handvest

Artikel 8. Onderwijs

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
8.1	Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze taal wordt gebruikt (Limburg), overeenkomstig de situatie van elke taal en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in het Nederlands:				
	a. voorschool (omcirkel welke van toepassing is) i. aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in het Limburgs; ii. een aanmerkelijk deel van het aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in het Limburgs; iii. een van de onder i en ii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier aantal voldoende wordt gebracht; iv. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het onderwijs op school voorafgaande onderricht hebben, de toepassing van de in i tot en met iii bedoelde maatregelen te begunstigen en/of aan te moedigen;				

	b. primair onderwijs (omcirkel welke van toepassing is) i. primair onderwijs te bieden in het Limburgs; ii. een aanmerkelijk deel van het primair onderwijs te bieden in het Limburgs; iii. binnen het primair onderwijs te voorzien in het onderwijzen van het Limburgs als integrerend deel van het leerplan; iv. een van de onder i tot en met iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier het aantal voldoende wordt geacht;				
	c. voortgezet onderwijs (omcirkel welke van toepassing is) i. voortgezet onderwijs in het Limburgs te bieden; ii. een aanmerkelijk deel van het voortgezet onderwijs te bieden in het Limburgs; iii. binnen het voortgezet onderwijs te voorzien in het onderwijzen van het Limburgs als integrerend deel van het leerplan; iv. een van de onder i tot iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passen wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;				
	d. technisch onderwijs en beroepsonderwijs (omcirkel welke van toepassing is) i. technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in het Limburgs; ii. een aanmerkelijk deel van het technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in het Limburgs; iii. binnen het technisch onderwijs en beroepsonderwijs te voorzien in het onderwijzen van het Limburgs als integrerend deel van het leerplan; iv. een van de onder i tot iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passen wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;				
	e. universitair en ander hoger onderwijs (omcirkel welke van toepassing is) i. universitair en ander hoger onderwijs te bieden in het Limburgs; ii. voorzieningen te verschaffen voor de bestudering van het Limburgs in het universitair en hoger onderwijs; iii. indien de letters i en ii wegens de rol van de Staat met betrekking tot instellingen voor hoger onderwijs niet kunnen worden toegepast, het voorzien in universitair onderwijs of andere vormen van hoger onderwijs in het Limburgs, dan wel voorzieningen voor de bestudering van het Limburgs als vak in het universitair en hoger onderwijs aan te moedigen en/of toe te staan;				

	f. volwassenenonderwijs en permanente educatie (omcirkel welke van toepassing is) i. in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie cursussen aan te bieden, die voornamelijk of geheel in het Limburgs worden gegeven; ii. het Limburgs aan te bieden als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie; iii. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het volwassenenonderwijs hebben, het aanbieden van het Limburgs als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie te begunstigen en/of aan te moedigen;				
	g. regelingen te treffen om het onderwijs in de geschiedenis en cultuur die in het Limburgs haar weerspiegeling vindt, te waarborgen;				
	h. te voorzien in de basisopleiding en bijscholing van de docenten die nodig zijn voor de toepassing van die leden uit lid a tot en met g die door de Partij zijn aanvaard;				
	i. een of meer toezichthoudende organen in te stellen verantwoordelijk voor het volgen van de genomen maatregelen en de bereikte vooruitgang bij het tot stand brengen of ontwikkelen van het onderwijzen van het Limburgs, alsmede voor het opstellen van periodieke verslagen inzake hun bevindingen, die zullen worden gepubliceerd.				
8.2	Met betrekking tot het onderwijs en ten aanzien van andere gebieden dan die waar het Limburgs wordt gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van het Limburgs dit vervaardigt, het onderwijzen in of van het Limburgs op alle passende onderwijsniveaus toe te staan, aan te moedigen of daarin te voorzien.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 3 leden of letters daarvan worden voldaan.*					

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
9.1	De Partijen verplichten zich ertoe, ten aanzien van de gerechtsdistricten waar het aantal inwoners dat het Limburgs gebruikt de onderstaande maatregelen rechtvaardigt, overeenkomstig de situatie van elke taal en op voorwaarde dat het gebruik van de in dit lid geboden mogelijkheden door de rechter niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren:				
	a. in strafrechtelijke procedures (omcirkel welke van toepassing is/zijn): i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in het Limburgs; ii. de gedaagde het recht te waarborgen om het Limburgs te gebruiken; iii. te bepalen dat verzoeken en bewijs, schriftelijk dan wel mondeling, niet als niet-toelaatbaar worden beschouwd uitsluitend omdat zij in het Limburgs zijn gesteld; iv. op verzoek documenten die verband houden met gerechtelijke procedures te overleggen in het Limburgs, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen, zonder extra kosten voor de betrokkenen;				
	b. in civiele procedures (omcirkel welke van toepassing is/zijn): i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in het Limburgs; ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij het Limburgs kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in het Limburgs, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;				
	c. in procedures voor de administratieve rechter (omcirkel welke van toepassing is/zijn): i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in het Limburgs; ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij het Limburgs kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in het Limburgs, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;				

	d. stappen te ondernemen om te waarborgen dat de toepassing van i en iii van de letters b en c en de eventueel noodzakelijke gebruikmaking van tolken en vertalingen geen extra kosten voor de betrokkenen met zich brengt;				
9.2	De partijen verplichten zich ertoe:				
	a. niet te weigeren in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in het Limburgs;				
	b. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in het Limburgs, en te bepalen dat men zich op die documenten kan beroepen tegen belanghebbende derden die geen gebruiker van het Limburgs zijn, op voorwaarde dat de inhoud van het document door de persoon of personen die zich op deze documenten beroept/beroepen aan hen bekend wordt gemaakt;				
	c. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in het Limburgs, tenzij deze teksten op andere wijze worden verstrekt.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 1 lid of letter daarvan worden voldaan.*					

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
10.1	Binnen de bestuurlijke districten van de Staat waarin het aantal inwoners die gebruiker zijn van het Limburgs de onderstaande maatregelen rechtvaardigt en overeenkomstig de situatie van elke taal verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:				
	a. (omcirkel welke van toepassing is) i. te waarborgen dat de bestuurlijke autoriteiten het Limburgs gebruiken; ii. te waarborgen dat hun ambtenaren die in contact met hun publiek staan in betrekking met personen die zich tot hen wenden in het Limburgs, deze taal gebruiken; iii. te waarborgen dat gebruikers van het Limburgs mondeling of schriftelijk hun aanvragen kunnen indienen in het Limburgs en daarin een antwoord kunnen ontvangen; iv. te waarborgen dat gebruikers van het Limburgs mondeling of schriftelijk aanvragen in het Limburgs kunnen indienen; v. te waarborgen dat gebruikers van het Limburgs gerechtsgeldig een document in het Limburgs kunnen indienen;				
	b. algemeen gebruikte ambtelijke teksten en formulieren voor de bevolking in het Limburgs of in tweetalige versies beschikbaar te stellen;				
	c. toe te staan dat de bestuurlijke autoriteiten documenten opstellen in het Limburgs.				
10.2	Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van het Limburgs is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich er toe te staan en/of aan te moedigen:				
	a. het gebruik van het Limburgs binnen het kader van de regionale of plaatselijke autoriteit;				
	b. de mogelijkheid dat gebruikers van het Limburgs mondeling of schriftelijk aanvragen in het Limburgs indienen;				
	c. de publicatie door regionale autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in het Limburgs;				
	d. de publicatie door plaatselijke autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in het Limburgs;				

	e. het gebruik door lokale autoriteiten van het Limburgs in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal van de Staat uit te sluiten;				
	f. het gebruik door regionale autoriteiten van het Limburgs in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal van de Staat uit te sluiten;				
	g. het gebruik of de aanneming van de traditionele en juiste vormen van toponiemen in het Limburgs, indien noodzakelijk te samen met de naam in de officiële taal.				
10.3	Ten aanzien van openbare diensten verleend door de administratieve autoriteiten of andere personen die namens deze optreden, verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar het Limburgs wordt gebruikt, overeenkomstig de situatie van elke taal en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:				
	a. te waarborgen dat het Limburgs bij het verlenen van de dienst worden gebruikt;				
	b. gebruikers van het Limburgs toe te staan dat zij een verzoek indienen en een antwoord ontvangen in het Limburgs;				
	c. gebruikers van het Limburgs toe te staan dat zij een verzoek in het Limburgs indienen.				
10.4	Ten einde de door hen aanvaarde bepalingen van het eerste, tweede en derde lid toe te passen verplichten de Partijen zich tot het nemen van een of meer van de volgende maatregelen:				
	a. vertaling of tolkendiensten naar vereist;				
	b. aanwerving en, waar nodig, opleiding van de vereiste ambtenaren;				
	c. inwilliging voor zover mogelijk van verzoeken van ambtenaren die bekend zijn met het Limburgs om te worden aangesteld in het gebied waar die taal wordt gebruikt.				
10.5	De Partijen verplichten zich ertoe het gebruik of de aanneming toe te staan van achternamen in het Limburgs op verzoek van de betrokkenen.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 1 lid of letter daarvan worden voldaan.*					

Artikel 11. Media

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
11.1	De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van het Limburgs in de gebieden waar het Limburgs wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:				
	a. voor zover radio en televisie openbare dienst zijn (omcirkel welke van toepassing is): i. de oprichting te waarborgen van tenminste één radiostation en één televisiekanaal in het Limburgs; ii. de oprichting van tenminste één radiostation en één televisiekanaal in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; iii. voldoende voorzieningen te treffen opdat zendgemachtigden programma's in het Limburgs aanbieden;				
	b. (omcirkel welke van toepassing is) i. de oprichting van tenminste één radiostation in het Limburgs; ii. het regelmatig uitzenden van radioprogramma's in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;				
	c. (omcirkel welke van toepassing is) i. de oprichting van tenminste één televisiekanaal in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; ii. het regelmatig uitzenden van televisieprogramma's in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;				
	d. de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;				

	e. (omcirkel welke van toepassing is) i. de oprichting en/of instandhouding van ten minste één krant in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; ii. de regelmatige publicatie van krantenartikelen in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;				
	f. (omcirkel welke van toepassing is) i. de extra kosten te dekken van de media die het Limburgs gebruiken, wanneer de wet voorziet in financiële steun aan de media in het algemeen; ii. bestaande maatregelen voor financiële steun ook toe te passen op audiovisuele producties in het Limburgs;				
	g. de opleiding van journalisten en andere medewerkers voor media die het Limburgs gebruiken, te ondersteunen.				
11.2	De Partijen verplichten zich tot het waarborgen van de vrijheid van rechtstreekse ontvangst van radio- en televisie-uitzendingen uit buurlanden in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als het Limburgs en zich niet te verzetten tegen de heruitzending van radio- en televisieprogramma's uit buurlanden in een dergelijke taal. Voorts verplichten zij zich ertoe erop toe te zien dat er geen beperkingen zullen worden opgelegd aan de vrijheid van meningsuiting en het vrije verkeer van informatie in de geschreven pers in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als het Limburgs. De uitoefening van de bovengenoemde vrijheden kan, aangezien deze plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, onderworpen zijn aan formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties die door de wet zijn voorgeschreven en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, in het belang van de nationale veiligheid, de territoriale integriteit of de openbare veiligheid, voor de preventie van wanorde of misdrijven, voor de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden, voor de bescherming van de reputatie of rechten van anderen, voor de preventie van de onthulling van in vertrouwen ontvangen informatie, of voor de handhaving van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht.				
11.3	De Partijen verplichten zich ertoe te waarborgen dat de belangen van de gebruikers van het Limburgs vertegenwoordigd zijn of dat deze in aanmerking worden genomen binnen de overeenkomstig de wet ingestelde organen die verantwoordelijkheid dragen voor het waarborgen van de vrijheid en het pluralisme van de media.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 1 lid of letter daarvan worden voldaan.*					

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
12.1	Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen - met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën - verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar het Limburgs gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:				
	a. soorten uitingen en initiatieven die eigen zijn aan het Limburgs aan te moedigen en de verschillende mogelijkheden om toegang tot in deze talen geproduceerde werken te verkrijgen, te bevorderen;				
	b. de verschillende mogelijkheden om in andere talen toegang te verkrijgen tot in het Limburgs geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;				
	c. de toegang in het Limburgs tot in andere talen geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;				
	d. erop toe te zien dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van diverse vormen van culturele activiteiten, de kennis en het gebruik van het Limburgs integreren in de activiteiten waartoe zij het initiatief nemen of waaraan zij ondersteuning bieden;				
	e. maatregelen te bevorderen om te verzekeren dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van culturele activiteiten, beschikken over personeel dat de betrokken het Limburgs, alsmede de taal of talen van de overige bevolking, volledig beheerst;				
	f. te bevorderen dat vertegenwoordigers van de gebruikers van het Limburgs rechtstreeks deelnemen aan het bieden van voorzieningen en het plannen van culturele activiteiten;				
	g. de oprichting aan te moedigen en/of te vergemakkelijken van een of meer organen die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen en het bewaren van een exemplaar van in het Limburgs geproduceerde werken en het presenteren of publiceren daarvan;				
	h. indien nodig, diensten voor vertaling en terminologisch onderzoek in het leven te roepen en/of te bevorderen en te financieren, met name ten einde passende administratieve, commerciële, economische, sociale, technische of juridische terminologie in het Limburgs in stand te houden en te ontwikkelen.				

12.2	Ten aanzien van andere gebieden dan die waar het Limburgs van oudsher wordt gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van het Limburgs dit rechtvaardigt, passende culturele activiteiten en voorzieningen in overeenstemming met het voorgaande lid toe te staan, aan te moedigen en/of te bieden.				
12.3	De Partijen verplichten zich ertoe bij het voeren van hun buitenlandse cultuurbeleid een passende plaats te geven aan het Limburgs en de cultuur waarvan deze een uitingsvorm zijn.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 3 leden of letters daarvan worden voldaan.*					

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
13.1	Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe in het hele land:				
	a. uit hun wetgeving alle bepalingen te verwijderen waardoor zonder gerechtvaardigde redenen het gebruik het Limburgs wordt verboden of beperkt in documenten met betrekking tot het economische of sociale leven, met name in arbeidsovereenkomsten en in technische documenten zoals gebruiksaanwijzingen voor producten of apparaten;				
	b. te verbieden dat in de interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten clausules worden opgenomen die het gebruik van het Limburgs, althans tussen gebruikers van het Limburgs, uitsluiten of beperken;				
	c. zich te verzetten tegen praktijken gericht op ontmoediging van het gebruik van het Limburgs in verband met economische of sociale activiteiten;				
	d. het gebruik van het Limburgs met andere dan de in de voorgaande letters genoemde middelen te vergemakkelijken en/of aan te moedigen.				
13.2	Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover de autoriteiten daartoe bevoegd zijn, binnen het gebied waar het Limburgs wordt gebruikt en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:				
	a. in hun financiële voorschriften en voorschriften betreffende het bankwezen bepalingen op te nemen waardoor, door middel van met de handelspraktijk verenigbare procedures, het gebruik van het Limburgs wordt mogelijk gemaakt bij het opstellen van betalingsopdrachten (cheques, wissels, enz.) of andere financiële documenten of, waar passend, de toepassing van zulke bepalingen te waarborgen;				
	b. in de rechtstreeks onder hun toezicht staande economische en sociale sectoren (overheidssector) activiteiten te organiseren ter bevordering van het gebruik het Limburgs;				
	c. te waarborgen dat sociale voorzieningen zoals ziekenhuizen, bejaardentehuizen en andere tehuizen de mogelijkheid bieden om personen die het Limburgs gebruiken en die op grond van een slechte gezondheid, ouderdom of om andere redenen zorg behoeven, in hun eigen taal te ontvangen en te behandelen;				

	d. met passende middelen te verzekeren dat veiligheidsinstructies tevens in het Limburgs worden gesteld;				
	e. ervoor te zorgen dat door de bevoegde autoriteiten verstrekte informatie betreffende de rechten van consumenten in het Limburgs beschikbaar is.				
Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er moet aan ten minste 1 lid of letter daarvan worden voldaan.*					

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie
14.1	De Partijen verplichten zich ertoe:				
	a. de bestaande bilaterale of multilaterale overeenkomsten met de Staten waar dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt toe te passen, of indien nodig te streven naar het sluiten van zulke overeenkomsten, op zodanige wijze dat contacten tussen de gebruikers van dezelfde taal in de betrokken Staten op het gebied van cultuur, onderwijs, informatie, beroepsopleiding en permanente educatie worden bevorderd;				
	b. ten behoeve van het Limburgs de samenwerking over de grens heen, met name tussen regionale of plaatselijke autoriteiten in wier gebied dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt, te vergemakkelijken en/of te bevorderen.				
	Totaal aantal leden waaraan wordt voldaan *NB. Er is geen minimum leden of letters daarvan waaraan moet worden voldaan.*				

Artikel 8 t/m 14. Samenvatting

		Totaal van het aantal leden/letters waaraan (gedeeltelijk of niet) wordt voldaan				
		Uitgevoerd	Gedeeltelijk uitgevoerd	Niet uitgevoerd	Geen conclusie	Minimum
Art. 8. Onderwijs	Op verschillende niveaus van het onderwijs (voorscholen, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, technisch onderwijs en beroepsonderwijs, universitair en ander hoger onderwijs, volwassenenonderwijs en permanente educatie) wordt het gebruik van het Limburgs daar waar mogelijk aangeboden en/of gestimuleerd, alsmede gefinancierd en/of gefaciliteerd. Er wordt daar waar nodig voorzien in basisopleiding/bijscholing van docenten in het Limburgs.					3
Art. 9. Rechterlijke autoriteiten	In strafrechtelijke, civiele en administratiefrechtelijke procedures wordt het gebruik van het Limburgs toegestaan en waar nodig gefaciliteerd op voorwaarde dat dit niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren. Het Limburgs moet gebruikt kunnen worden zonder extra kosten te maken (tolken, vertalingen). Het gebruik van het Limburgs mag juridische documenten mogen niet ongeldig worden verklaard, omdat ze in het Limburgs zijn opgesteld.					1
Art 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Bestuurlijke autoriteiten moeten het Limburgs (kunnen) gebruiken en/of schriftelijk in het Limburgs communiceren en reageren. Regionale autoriteiten en plaatselijke autoriteiten publiceren in het Nederlands én in het Limburgs en het Limburgs mag worden gebruikt tijdens debatten en vergaderingen. Burgers mogen documenten in het Limburgs aanleveren en verzoeken in het Limburgs indienen. Limburgse achternamen mogen worden aangenomen.					1
Art 11. Media	De oprichting van tenminste één radiostation en één televisiekanaal in het Limburgs wordt gewaarborgd en/of vergemakkelijkt/aangemoedigd, evenals de oprichting/instandhouding van een krant in het Limburgs.					1

Art 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	Culturele activiteiten en voorzieningen (bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie) in het Limburgs worden aangemoedigd, ondersteund, toegankelijk gemaakt (vertaling, nasynchronisatie, ondertiteling) en indien nodig gefaciliteerd (o.a. diensten voor vertaling en terminologisch onderzoek, financiering). Het Limburgs krijgt een passende plaats in het buitenlandse cultuurbeleid.					3
Art 13. Economisch en sociaal leven	Het gebruik van het Limburgs wordt op geen enkele wijze verboden door wet- en regelgeving of interne voorschriften van ondernemingen. Het gebruik van het Limburgs wordt mogelijk gemaakt, beschikbaar gesteld en/of gefaciliteerd bij het opstellen van betalingsopdrachten, binnen economische en sociale sectoren, binnen sociale voorzieningen (ziekenhuizen, bejaardentehuizen en andere tehuizen), veiligheidsinstructies en informatie betreffende de rechten van consumenten.					1
Art 14. Grens-overschrijdende uitwisselingen	Er wordt gestreefd naar het sluiten en toepassen van bilaterale en multilaterale overeenkomsten met andere gebieden en Staten waar het Limburgs wordt gebruikt. Samenwerking over de grens heen wordt door plaatselijke autoriteiten vergemakkelijkt en/of bevorderd.					0
Totaal aantal waaraan wordt voldaan *NB. Er moet in totaal aan ten minste 35 leden of letters daarvan worden voldaan.*						**35**

BIJLAGE 7

Bijdrage rijksoverheid aan het Fries (2025-2028)

	Jaarbedrag
Adviesorgaan DINGtiid (cofinanciering)	€ 92.000
Optimaliseren van het Friese onderwijs (werven, stimuleren, opleiden nascholen van leraren)	€ 1.400.000
Verankering van het Fries binnen het mbo via een practoraat Friese taal en geletterdheid in een meertalige context (bij Hogeschool Stenden)	€ 500.000
Impulsbijdrage aan deze minor	€ 125.000
Academische fristiek	€ 280.000
Bijdrage aan het academische Fries vanuit OCW	€ 340.000
Bijdrage aan het academische Fries vanuit BZK (cofinanciering)	€ 110.000
Ondersteuning van de Friese gemeenten met een meertaligheidscoördinator	€ 1.700.000
Versterking van de culturele infrastructuur in 6 randprovincies	€ 333.333
Algemene bijdrage aan Afûk	€ 1.000.000
Bijdrage VWS aan Afûk	€ 60.000
Totaal	**€ 5.940.333**

BIJLAGE 8

Routekaart naar Deel III

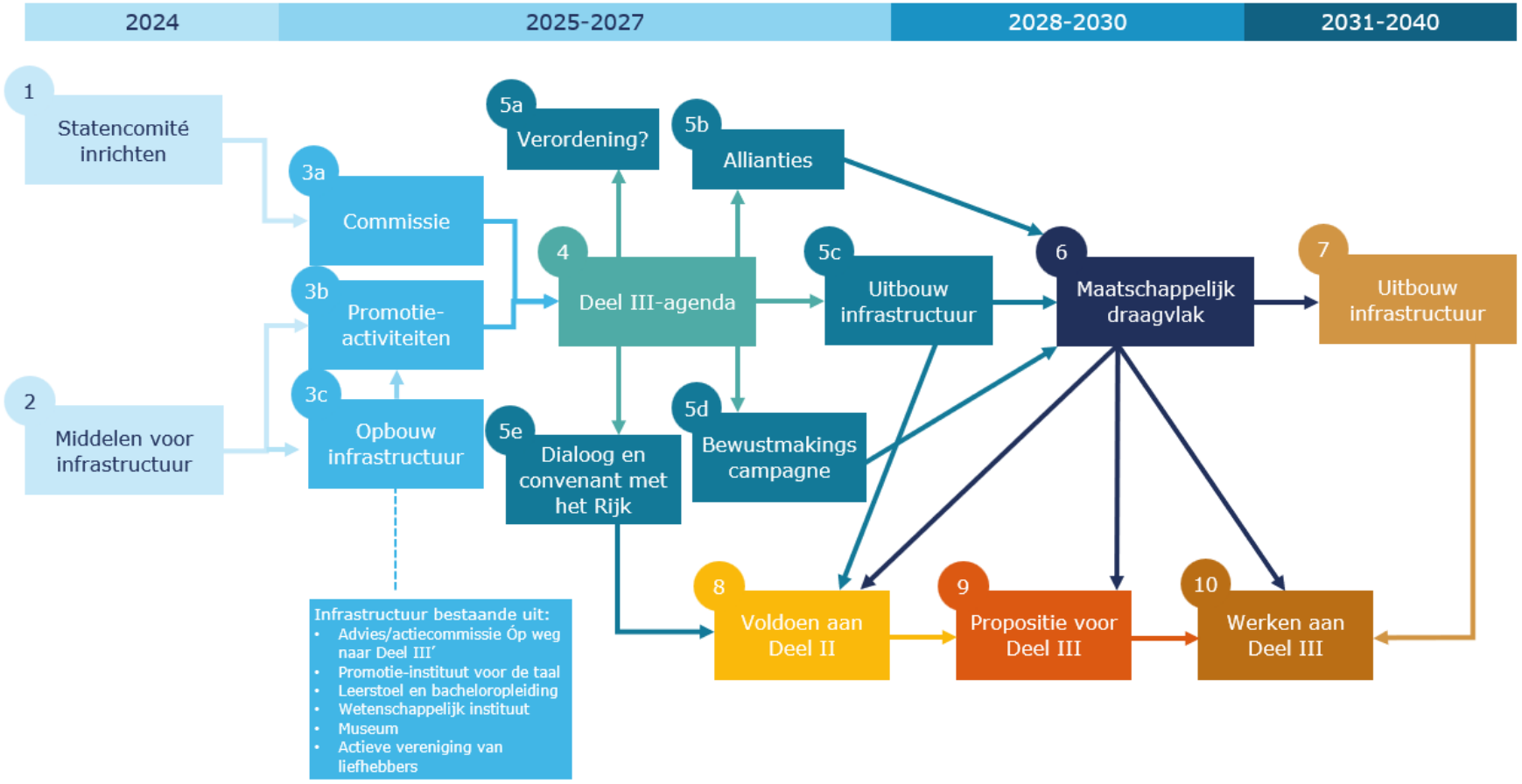

BIJLAGE 9

Gebruik van het Limburgs binnen gemeenten

Om een globaal beeld te krijgen van het gebruik van het Limburgs binnen Limburgse gemeenten, hebben wij via de Vereniging van Limburgse Gemeenten (VLG) een enquête laten uitzetten. In deze enquête vroegen wij naar onderstaande informatie:

- Locatie van de gemeente: Noord-Limburg, Midden-Limburg of Zuid-Limburg;
- Grootte van de gemeente: klein (minder dan 30.000 inwoners), middelgroot (30.000-100.000 inwoners) of groot (meer dan 100.000 inwoners);
- Financiële middelen die op dit moment jaarlijks worden ingezet voor het behoud en/of de verbetering van het gebruik van de Limburgse taal;
- Partners waarmee wordt samengewerkt op het gebied van het gebruik en behoud van de Limburgse taal (organisatorisch, inhoudelijk en/of financieel);
- Gebruik van het Limburgs binnen of door de gemeente zelf: in contact met burgers (bijv. loketten), bij interne gemeentelijke vergaderingen, in de raadszaal of in andere situaties.

In totaal hebben 15 gemeenten op de enquête gereageerd, wat bijna 50% van het totale aantal Limburgse gemeenten is. Een opvallend groot aandeel (47%) van de deelnemende gemeenten bestond uit kleine gemeenten in Zuid-Limburg. Hieronder volgen de resultaten van de enquête.

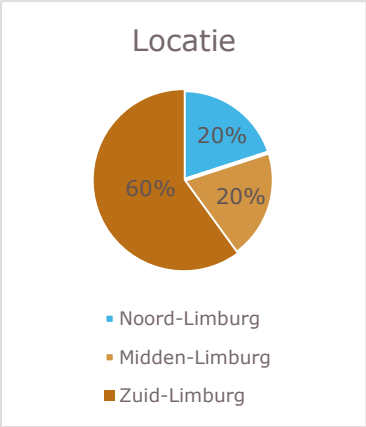

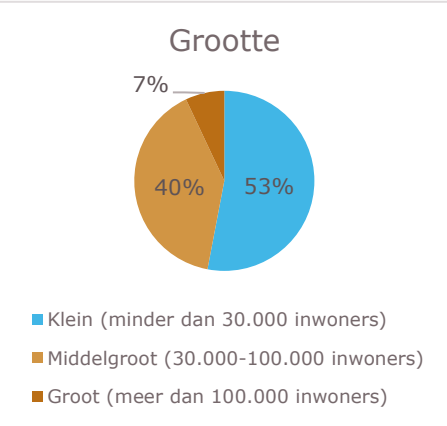

Tweederde van de deelnemende gemeenten gaf aan geen financiële middelen te besteden aan het behoud en/of de verbetering van de Limburgse taal. De gemeenten die hier wel financiële middelen aan besteden, doen dit in uiteenlopende bedragen: € 2.000 per jaar (2x), € 10.000 per jaar (1x) en € 250.000 per jaar (2x). Het valt op dat deze vijf gemeenten allemaal in Midden-Limburg (2x) en Zuid-Limburg (3x) wonen.

Tweederde van de deelnemende gemeenten gaf aan met andere partners samen te werken op het gebied van het gebruik en het behoud van de Limburgse taal. Daarvan werkt meer dan de helft (60%) samen met onderwijsinstellingen. Ook Veldeke en het Hoes veur ’t Limburgs werden meermaals genoemd als samenwerkingspartijen.

Op de gemeenten zelf wordt opvallend veel Limburgs gesproken. Het Limburgs komt vooral veel voor in contact met burgers (80%) en bij interne vergaderingen (67%). Drie gemeenten gaven zelfs aan dat er wel eens Limburgs in de raadszaal wordt gesproken. Slechts twee deelnemen de gemeenten gaven aan dat het Limburgs niet voorkomt op het gemeentehuis. Hieronder wordt weergegeven hoe vaak de verschillende plaatsen en situaties waar het Limburgs wordt gesproken, zijn voorgekomen in de antwoorden van de deelnemende gemeenten.

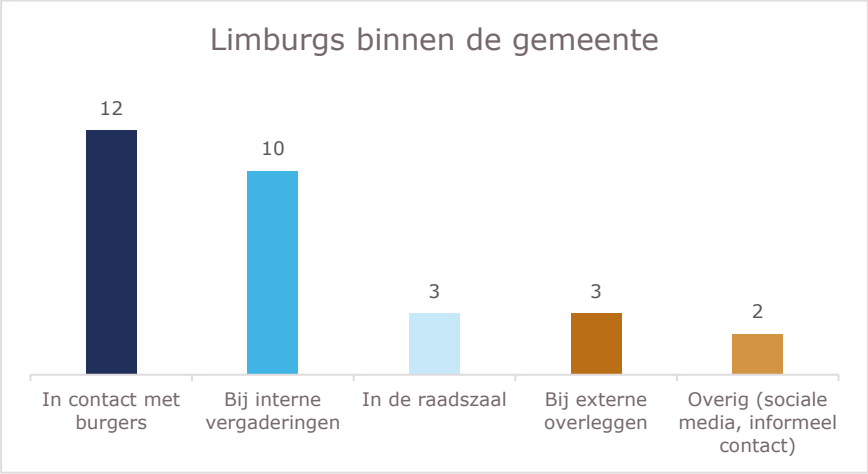

Recent is er door een stagiair bij de provincie Limburg een korte inventarisatie gedaan van de Limburgse gemeenten die het gebruik van de Limburgse taal ondersteunen en/of stimuleren. Hierbij is er een onderscheid gemaakt tussen actief stimuleren/ondersteunen, ondersteunen door middel van subsidies en beleid en educatieve initiatieven en cursussen.

De gemeenten Beekdalen, Beesel, Echt-Susteren, Eijsden-Margraten, Kerkrade, Leudal, Maastricht, Roerdalen, Stein en Venlo hebben specifieke initiatieven die de Limburgse taal actief stimuleren en ondersteunen. Deze initiatieven variëren van subsidieregelingen voor organisaties, verenigingen en evenementen (o.a. Maastricht, Venlo) tot het aanbieden van speciale lespakketten en prentenboeken (o.a. Beekdalen, Roerdalen) en ‘kal plat’-campagnes (Eijsden-Margraten).

Op veel gemeentelijke websites is geen informatie terug te vinden over de Limburgse taal en cultuur. Dit geldt voor: Bergen, Brunssum, Gennep, Gulpen-Wittem, Horst aan de Maas, Meerssen, Mook en Middelaar, Nederweert, Peen en Maas, Roermond, Simpelveld, Vaals, Valkenburg aan de Geul, Venray, Voerendaal en Weert. Voor deze gemeenten geldt het meestal ook dat er op de websites geen personen te vinden zijn die over dit onderwerp gecontacteerd kunnen worden.